

స్వప్నం

[భాగ్యరూపకములలో రెండు అనుసరణముల సంపుటి]

A.C.C. No 5423

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు

పల్లిపర్లు :

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య అండ్ సన్సు

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో

రాజమండ్రి

అన్ని స్వామ్యాలూ
గ్రంథకర్తని

జి ల
మా పాయి

Handwritten signature

హా చ్చ రి క

కేవలం వినోదం నిమిత్తమైనా సరే లేక సౌము వసూలు చేసుకొనే నిమిత్తమైనా సరే, ఈ ప్రదర్శనలలో ఏదైనా సభఎదట ఆడదలచిన ప్రతిసంఘంవారున్నా ముందుగానే గ్రంథకర్తకి వ్రాసి లిఖితానుమతి పొందకపోవడం, కాపీరైట్ చట ప్రకారం ఒకనేరం గనక, ఆ సంగతి గమనించి లిఖితానుమతి పొంది తరవాతనే ఆడుకోవాలి.

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు

రా జ మం ద్రీ

2 CC No. 5/23

రా దబ్బి సు బ్బాల
రా జ మం ద్రీ

వెంకటేశ్వరరావు
1953

విషయ సూచిక

...	...	1-44 పేజీ
...	...	45-112 ,,

భా సు డు

భాసుడు (క్రీస్తుపూర్వము 350 నాటి) ప్రాచీన ప్రముఖ ప్రశస్తి ప్రసన్న సంస్కృత నాటకకర్త. కాలిదాసు అతణ్ణి స్మరించాడు. నాటకాలు పన్నెండు పై చిలుకు ఉన్నా, ఎవళ్లో వాటిని అణిచి అన్నట్టు అవి నలభైయేళ్ళక్రితం దాకా నామాకళిష్టంగా ఉండిపోయి బహుశా అతని పురాణ నాటకాలలో, అతడు పురాణలిఖితంకాని ముగ్గురు పురాణ విరుదం అయిన విశేషాంశాలూ జొనిపి స్వాతంత్ర్యం చూపించడంవలనేమో, అతని రచన అంతకాలం మరుగున పడిఉండడం! ఏమైతే గనక, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు అవి దొరికిఉండడం ప్రపంచనాటక సారస్వతంయొక్క అదృష్టం. నవీనులు కనిపెట్టిన ఏకాంకికలు అతనికి శాసితమై కనిపిస్తుంది. అతడు పెద్ద కథ పట్టుకుని అదంతా నాటకిస్తూ కూచోడు. ఆ కథలో నాటకం ఎక్కడుండో చూపిస్తాడు. కొద్దిమాట తో అతడు పాత్రలకి జీవం పోయ్యడమే కాదు. వ్యక్తిత్వం కూడా ప్రసాదించగల స్రష్ట. ఏపాత్ర ఎప్పుడు ఏమాట ఎంతవరకు. ఏరీతిగా అనాలో అనిపించగల ఔచిత్యం అతని సొమ్ము. దేవుడంటివాడికి అతడు మచ్చ చూపించగలడు. రాక్షసికి హృదయం ఉందని నిరూపించగలడు. ప్రతి పాత్రనీ అతడు ప్రేమించే చిత్రించాడు. మానవప్రకృతి చిత్రణం హడావిడిలో అనుగుణంగా ప్రకృతిని వర్ణించడం అతడు మరవలేదు. పండితకవిప్రకాండులు భాసురూపకాల్ని ఆంధ్రంలోకి అనువదించారు. అసంపూర్తిగా నిల్చిపోయిన 'చారుదత్తం' తప్ప తక్కిన పన్నెండింటినీ ఆచరణకి అనుకూలించేలాగున మార్చి నేను ప్రకటించడంలో 'మధ్యముడు' అనే సంపుటంలో అయిదు, 'బాలకేశరి' అనే సంపుటంలో మూడు, 'ప్రతిమ' అనే సంపుటంలో రెండు, 'స్వప్నం' అనే సంపుటంలో రెండు మొదల గమనింపగలరు.

ఈ సందర్భంలో, మద్రాసు హెకోర్టు న్యాయమూర్తులలో ఒకరైన గా|| ఎ. యస్. పి. ఆయ్యర్ యం. ఏ., బి. సి. యస్. బార్-ఎట్-లా రచించిన "హిందవ సారస్వతుల పరంపర - భాసుడు" అనే ఆంగ్ల గద్య గ్రంథం కూడా నాటతోడ్పడింది. వారికి నాకృత జ్ఞాతాపూర్వకవందనాలు.

అనుసరణకర్త

ప్రతిజ్ఞ

(నాలుగు రంగాల రూపకం)

పాత్రలు

యాగంధరాయణుడు	(మంత్రి - పిచ్చివాడు)
దుమణ్యంతుడు	(మంత్రి-బౌద్ధసేనాని)
వసంతకుడు	(విదూషకుడు-ముప్పివాడు- గాత్రసేవకుడు)
హంసకుడు	(అంగరక్షకుడు)
విజయ	(ద్వారపాలకి)
మహాసేనుడు	(రాజు)
బాదరాయణుడు	(కంచుకి)
భరతరోహకుడు	(మంత్రి)
అంగారవతి	(రాణి)
ఒక యోధుడు	

రంగాల పేర్లు

- 1 వత్సరాజు చెఱ
- 2 వాసవదత్త పెళ్ళిమాటలు
- 3 రెండో యెత్తు
- 4 అంతా తాగడమే

రంగం—వచ్చే పాత్రలు

- 1 యా, వి, హం
- 2 బా, మ, అం,
- 3 యా, వ, రు,
- 4 యా, వ, యో, భ, బా

పాత్ర—వచ్చే రంగాలు

యా—1, 3, 4

రు—3

వ—3, 4

హం—1

వి—1

మ—2

బా—2, 4

భ—4

యో—4

అం—2

రంగం-1

[ఉదయనరాజు రాజధాని కౌశాంబి. రాజగృహంలో ఆలోచనాగారం వేదిక—దానిమీద పీఠాలు. ఒకచోట కాగితాలు. ఎ. మ. నించి యోగంధరాయణుడు ఆలోచిస్తూ ఒక కాగితం చేత్తోపట్టుకుని ప్రవేశిస్తాడు].

యా—అయ్యో, ప్రభూ! ఉదయనరాజా! ఏనుగుల్ని సాధించి పట్టడమనే వెర్రిఅభీష్టం మీకెందుకు పుట్టినదోకదా! ఆ అభీష్టమే మీకు లోపంగా పరిణమించి మిమ్మల్ని శత్రువుల మధ్యకి లాక్కుపోతోంది. మీ యీ లోపం కనిపెట్టి మహాసేనుడు మిమ్మల్ని పట్టడలిచాడు.

ఆ ప్రద్యోత మహాసేనుడిసేన అపరిమితం. కాని, అతడి సేనా భాగాలకి ఏకలక్ష్మ్యం కుదరదు. అందులో మహాశూరులున్నారు. కాని వాళ్ళకి రాజభక్తి తక్కువ. అందువల్ల, వాళ్ళు యుద్ధంలో ప్రయోజన శూన్యులు—పతిభక్తిలేని సతులు పతులకి సంసారంలో ప్రయోజన శూన్యులైనట్టు! కాని ఎట్లా అయితేం మహాసేనుడు పక్కరాజు ల్నందర్ని జయించాడు మమ్మల్ని తప్ప. ప్రభుభక్తిలేని తన సేనతో మా మీదికి దండెత్తి రావడానికి అతడికి గుండెలులేక, ఇప్పుడు ఎత్తువేశాడు. గర్భంలో యోధుల్ని దాచడానికి వీలైన ఒక కృత్రిమ నీలగజాన్ని నిర్మించాడు (అని తన చేతులో ఉన్న కాగితం చూస్తాడు).

ఊఁ (అని, తలపంకించి) వింధ్యపర్వతాలలో నాగవనం వెతికాడు. నమ్మిక పుట్టించడానికి అసలు ఏనుగుల్ని కుడా అడ్కడ పోగుచేశాడు.

(కాగితం చూస్తూ) ఉదయనరాజు కీచకాటవిలో ఉన్నాడు. దానికీ నాగవనానికీ మధ్య మూడు అడవులు ఉన్నాయి రాజు కీచకాటవి వదిలిపెట్టి ముందుకి సాగక పూర్వమే వార్త పంపించాలి. ఆయన నాగవనంలో అడుగు పెట్టడమే జరిగితే, పట్టుబడడం తప్పదు. వాయువేగంతో వెళ్ళే వార్తాహరుణ్ణి పంపాలి.

విజయా! విజయా!

వి—(ఎ. ఎ. నించి ప్రవేశిస్తూ) స్వామీ!

యా—రాజమాత ఏదో ఉత్తరం ఇస్తామన్నార ప్రభువు వారికి! తీసుకురా. శ్రీవారికి గ్రహబాధలు తొలగించడానికి తోరం ఒకటి కుడా ఇస్తామన్నార. తే!

వి—చిత్తం స్వామీ! తోరం కుడా సిద్ధం అయింది. కాని దాని ప్రభావం హెచ్చడానికి దాన్ని వివాహితల కంఠాలకి తాకించి వాళ్ళ ఆసీస్సుల్లో తేవడంలో ఆలస్యం అవుతోంది.

యా—వ్యవధి లేదు, విజయా! వాళ్ళ ఆసీస్సులు లేక పోయినా సరే పెంద్రాళే తీసుకురా!

వి—చిత్తం స్వామీ! అని ఎ. ఎ. కి వెళ్ళబోతూ కు. ఎ. కి చూసి అటువెళ్ళి వచ్చి) ప్రభువువారి అంగరక్షక ప్రధాని హంసకుడు వచ్చారు.

యా—రమ్మను,

వి—(కు. ఎ. కి వెళ్ళివచ్చి, గబా గబా ఎ. ఎ. కి వెడుతుంది)

హం—(కు. ఎ. నించి వస్తూ) వందనం, అమాత్యా!

యా—హంసకా! రండి. కూర్చోండి. ప్రభువు డేమమా!

హం—డేమమే కాని.....

యా—ఊరుకున్నారేం? నాగవనం ప్రవేశించారా?

హం—చిత్తం, భైదీ అయినారు కుడానూ!

యా—అయ్యో! ప్రభువువారి దురవస్థా! మోసపోయాంగడా! ఇప్పుడింక ఎపర్నీ అక్కడికి పంపక్కర్లేదు. హంసకా! ఆళ లేశమైనా ఉందా, లేక నా ప్రాణం త్యజించెయ్యనా?

హం—రాజు సజీవులేకదా! ఆళ లేకేం?

యా—కీచకాటవిలో గదా ఉన్నారు!

హం—అవును. ఉదయాన్ని ఇసక రేవున నర్మదదాటి మడగంధిర పర్వతం ఎక్కి అక్కణ్ణించి, ఏనుగు మంద చూశాం. అవి సగం ఎండిన చెరువులో బురద చిమ్ముకుంటూ సగం ఎత్తువరకూ పెట్టిన రాతిగోడలా కనిపించాయి.

యా—వాటివల్ల బాధలేదే!

హం—లేదు. కాని ఎవడో చారుడు వచ్చి, మరొక దిశలో కోసుదూరంలో సాలవృక్షాల సందున మల్లెలతల మధ్య దంతాలూ గోళ్ళూ మాత్రం తెల్లగా ఉన్న నీలగజాన్ని చూసినట్టు వార్త తెచ్చాడు.

యా—ఇంకే ముందీ! తను గ్రంథాల్లో చదివిన నీల కువలయతనువు! అదే అని మన ప్రభువు పొంగి పోయుంటారు.

హం—నిజమే అమాత్యశేఖరా! ఆచారుడికి వంద కాసులు ఇచ్చారు. తన వీణతీసి గెళ్ళి దాన్ని బంధించి తను తెచ్చే వరకూ మమ్మల్ని చెరువులోనిమందని చూస్తూ అక్కడే ఉండగల ఆజ్ఞయిచ్చి ఒక్కరూ బయల్దేరారు!

యా—రుమణ్యంతుడు?

హం—ఆమంత్రి రాజుని వారించాలని యత్నించారు. ప్రభువు అష్టదిగ్గజాల్లో దేన్నైనా సరే పట్టగల సామర్థ్యంగల వారైనా, ఆ సరిహద్దుమండలాలవాళ్ళు పాలనకి లొంగని నీచజాతులవడంచేత, బంటరిగా వెళ్ళడం శ్రేయస్కరంకాదని చెప్పి చూశాడు.

యా—రుమణ్యంతుడు అంతటితో ఊరుకున్నాడా?

హం—ఎంజేస్తాడు, అమాత్యా! ఎవరేనా కూడా వస్తే తనమీదే ఒట్టని ప్రభువువారు అందరి నోరూ మూసేశారు.

యా—నడిచే వెళ్ళారా ఒక్కరూ?

హం—లేదు. సుందర పాటలం అనే అశ్వాన్ని ఎక్కి మిట్టమధ్యాహ్నానికి పూర్వమే మూలో ఇరవై మందితో కదిలారు.

యా—మీరంతా చూశారా ఆ కృత్రిమ గజాన్ని ?

హం—దాని శరీర వర్ణం సాలవృక్షపత్రాల రంగుతో ఏకీభవించడంనల్ల సూర్యరశ్మిలో దాని తెల్లటి దంతాలు మాత్రం నిరాధారంగా ఉంటూన్నట్టు కనిపించాయే కాని, ఇదమిత్థం అని ఆకృత్రిమ గజం కనపడలేదు.

యా—తన వీణ పుచ్చుకుని, ప్రభువు ఒక్కరూ దాని వైపు వెళ్ళారా ?

హం—చిత్తం. అదీ వారిపైపు ఎదురు పచ్చింది. పైనుండే మావటీల వల్ల కాక, గర్భంలో ఉన్న యోధుల చేత అది నడపబడుతోందని మాకు బోధపడింది, వెనకా ల్నించుకుడా మాకు గోల వినపడింది.

యా—అయ్యో ! మీ యిరవై మందినీ శత్రు యోధులు చుట్టూ ముట్టేశారా ?

హం—చిత్తం. శత్రు యోధుల సంఖ్య పెరిగినకొద్దీ ప్రభువువారి శౌర్యమూ పెరిగిపోయింది. సూర్యుడు అస్తమించే వేళకి అంతా పడిపోయి, నేనుమాత్రం మిగిలిఉండగా, ఆయన మూర్చ్ఛిల్లి పడిపోయారు !

యా—అయ్యో ! నేను బీవించి ఉండడం వ్యర్థం అయిందే ! ఆయన్ని వాళ్ళప్పుడు హింసించలేదు కద !

హం—తమ యిష్టం వచ్చినట్టు తూలనాడి పారేశారు. మామూలు వాణ్ణిలాగ బంధించారు. పక్కపోదల్లో ఏ మోటుతీగెలు దొరికితే వాటితో కట్టేశారు. వాళ్ళ దుండగాలు పూర్తి అయితేగాని రాజు తేరుకోలేదు.

యా—అప్పుడు వాళ్ళు ప్రభువుకి దూరంగా జరిగి ఉంటారే?

హం—చెల్లా చెదరై పోయారు. తమ క్షేమానికి భంగం లేని దూరాన్ని నిలబడి, 'నా సోదరుణ్ణి చంపేశాడు, నా తండ్రిని హతమార్చాడు, నా సుతుణ్ణి పొట్టని పెట్టుకున్నాడు, నా హితుణ్ణి కాజేశాడు' అంటూ మొదలెట్టారు. 'నువ్వెళ్ళి చంపు' అంటే 'నువ్వెళ్ళి చంపు' అంటూ ధైర్యం చాలక వంతులు పోయారు.

యా—ఆ దుస్థితిలో ప్రభువు వ్రాణాలు తియ్యడానికి ఎవడూ యత్నించలేనుకద!

హం—ఒకడు యత్నించాడు, అమాత్యా! అదే చిత్రం! రేగిన జుట్టు పట్టుకుని మన ప్రభువుని ఈడ్చి దక్షిణాభి ముఖంగా పారేసి కత్తిపట్టుకుని వెనక్కి నడిచి అక్కణ్ణించి పరుగులో వస్తూ ఊతంగా కొట్టా లనుకుని రక్తసిక్తమైన చోటు గనక కాలుజారి తన కత్తిమీద తనే పడ్డాడు.

యా—ప్రభువుకి అంత గండం గడిచిందా! అయితే నాకు ఏదో ఆశ పుడుతోంది.

హం—మన ప్రభువు పొడిచిన బల్లెంపోటుతో మూర్ఛిల్లి
అప్పుడే తేరుకున్న సాలంకాయనుడు, మహాసేన మంత్రి,
వచ్చి రాజుమీద అత్యాచారం ఆపేశాడు.

యా—అరే! చిక్రంగా ఉండే!

హం—ఆ మంత్రి మన ప్రభువుకి నమస్కరించి, వారి
శృంఖలాలు తీసేసి, స్వారికి వీలియ్యని గాయాలతో వారు
ఉండడంవల్ల, పల్లకిలో వారిని ఉపించి, సమస్త సదు
పాయాలూ చూస్తూ, సానుభూతితో ఉజ్జయిని చేర్చారు.

యా—ఎవర్ని ప్రభువు శత్రుల్నించి రక్షించాలో, వారే
ఇప్పుడు ప్రభువుని కష్టకాలంలో కాపాడారు. కాని, అంత
తీవిగల రాజు, అంత మన్నన పొందే రాజు, ఆ పిరికిపండల
ఎత్తిపాడుపులు భరిస్తూ క్రోధం అణచుకుని ఎట్లా ఉండ
గలిగారో! గలరో! ఖైదీని వంచించినా ఖైదీకి వంచనే,
గౌరవించినా, ఖైదీకి వంచనే!

[ఎ. ఎ. నించి విజయ వస్తుంది]

వి—(ఎ. ఎ. నించి వస్తూ) స్వామీ! ఇదుగో ఉత్తరం
ఇదుగో తోరం.

యా—ఇప్పుడు తోరం వ్యర్థం, విజయా! అది
అవతల వారెయ్. యుద్ధం ముగిసి తరవాత, యుద్ధరంగం
మీదికి గుట్టం వెళ్ళడానికి దీపం ఎంతో, ఇప్పుడు ఆ తోరం
అంతే.

వి—చిత్తం, రాజమాతగారికి ఏమిటి చెప్పడం?

యా—ఇల్లా యిల్లా అయిందని.

వి—ఎల్లా యెల్లా అయింది, అమాత్య శేఖరా !

యా—(ఊరుకుంటాడు.)

వి—(బాధతో) ప్రభువువారు క్షేమమేకదా, అమాత్యా!
చెప్పండి.

యా—క్షేమమే, కాని, వంటినిండా దెబ్బలతో ఉజ్జయినీ
నగరంలో మహాసేనరాజు అధీనంలో ఖైదీగా ఉన్నాడు,

వి—అయ్యో ! దురవస్థ ! ఇది రాజమాతతో ఎల్లా
చెప్పడం అమాత్యా !

యా—నేర్చుతో ! నువ్వు ముందు గుండె రాయి
చేసుకో. మెల్లిగా యధారీతిగానే వెళ్ళు. యుద్ధప్రసంగం
తీసుకురా. రాజులికి అవి తప్పవను. యుద్ధంలో జయాప
జయాలు దైవాధీనాలూ ఇద్దరూ నెగ్గడానికి వీలేదూ మొద
లైన పాతసరుకు ప్రయోగించు.

వి—ఒక వేళ ప్రభువుకి ప్రాణాపాయం వచ్చిందేమోకదా
అని ఆవిడ భయపడేటప్పుడు.

యా—వారిని బందీగా తీసుకువెళ్లారు, ఆయన క్షేమమే.
ఆయన్ని శౌరవిస్తూనే ఉన్నాడు. అని చెప్పి ఆవిడ హృదయం
పగిలిపోకుండా కాపాడు.

వి—(ఎ. ఎ. కి వెడలుంది) చిత్తం.

యా—హంసకా! మీరెల్లా బయటపడ్డారూ!

హం—బయల్దేరిన గందరగోళంలో నా వేషం మార్చి హతుడైన ఒక శత్రు యోధుడి వేషం ధరించి వచ్చేశాను.

యా—ప్రభువుతో ఉజ్జయిని వెళ్ళకపోయారా?

హం—ఇక్కడికి వెళ్ళి సంగతి చెప్పవలసిందిగా నన్ను సాలంకాయన మంత్రి కోరాడు.

యా—ప్రభువు నాతో చెప్పడలచిన దేమీ చెప్పలేదా?

హం—వారు ఎంతో చెప్పడలిచినట్టు ఆందోళన కనపరిచారు. చివరికి, కళ్ళనీళ్ళు తిరగగా, వెళ్ళి యా గంధరాయణుణ్ణి చూడు—అన్నారు.

యా—బౌరా! అట్లా అని ఉంటారని నాకు తెలుసు. నా మీద వారి కంట అభిప్రాయం, అయినా, ఆ మాటల అర్థం నేను సరియైన ఋదుజాగ్రత పడలేదనికదా! అవును. వారి సొమ్ము తిని వారి కేమీ పనికి రాకపోయాను. వారు నా యెడల చూపించిన శౌరవ మర్యాదలు పొంది ఊరుకుండిపోయాను. సరే. మరి నడుంకడతాను. అరణ్యంలోనో చెరసాలలోనో ప్రభువుని కలిసి వారి మన్నన పొందుతాను. మహా సేనుడి మీద పై యెత్తువేస్తాను. అది కొనసాగకపోతే ప్రాణం అర్పించేస్తాను. (వినడం అభినయించి) అరుగోస్త్రీలు ఏడుస్తున్నారు. వాళ్ళ ఏడుపులు ప్రభువువారి ఆపత్తా మంత్రులవారి అప్రయోజకత్వమూ చాటుతున్నాయి.

వి—(ఎ. ఎ. నించివచ్చి, తలవంచి నిలబడి) వండనా, అమాత్యా!

యా—రాజమాత ఏమన్నారూ ?

వి—ఇవి వారి మాటలు. స్నేహితులుండీ కుడా ధీరుడైన వత్సరాజు ఇల్లాంటి ఘోర నుస్థితికి వచ్చాడు. ఈ దారుణాన్ని ప్రతిఘటించడానికి ఏమిటిచెయ్యడం ? వత్సరాజు స్నేహితుల్ని ప్రార్థించి వ్యాపారం తిన్నపరచాలి. యాగంధ రాయణా మీరు చాలా జ్ఞానులు. ప్రతికూల పరిస్థితుల్లో నిరాశపడడంగాని, కష్టసమయాల్లో ధైర్యం విడిచి నిశ్చేష్టులవడంగాని, శత్రువు ఎత్తువేసినప్పుడు తెల్లపోవడంగాని, అపజయం చేకూరిందని ఆత్మహత్య చేసుకోడంగాని, మీరు ఒప్పురు. ఒక్కమాట మీతో అంటున్నాను ! మీరు మొదట వత్సరాజు స్నేహితులు, తరవాతేకదా అతడి మంత్రులవుతా ! అందువల్ల మీరూ నా కుమారులే ! కనుక, కుమారా ! నా కుమారుణ్ణి తీసుకురండి—అని.

యా—రాజమాత మాటలు పంశప్రతిష్ఠకి తగ్గవి. విజయా ! మంచిసీళ్ళుతే !

వి—(ఎ, మ. కి వెళ్ళి నీళ్ళు తెస్తుంది)

యా—(ఊర్దిగా నీళ్ళు తన మీద చిలకరించుగుని, ఆచమనంచేసి) విజయా ! రాజమాత ఏమన్నారూ ?

వి—కుమారా, నాకుమారుణ్ణి చూడు—అన్నారు.

యా—హంసకా ! ప్రభువు ఏమన్నారూ ?

హం—వెళ్ళి యాగంధరాయణుణ్ణి చూడు—అన్నారు.

యా—(నీళ్ళు స్పృశిస్తూ) సరే ఇదే నా ప్రతిజ్ఞ. రాహుగ్రస్త చంద్రుడులాగ—శత్రుహస్తగుడుడైన రాజుని

విడిపిస్తాను. నా ప్రతిజ్ఞ నేను చెల్లించుకోలేకపోయిన పక్షంలో యాగంధరాయణుడు అనేపేరు తిసేసుకుంటాను. విజయా! రాజనూతగారితో విన్నవించు.

వి—చిత్తం, స్వామీ! (అని కు. ఎ. కి ఎవరోవచ్చి పట్టు గ్రహించడం అభినయించి, అటువేళుతుంది)

యా—హాంసకా! మీ ఇరవైమందిలో గతించిన దెండరు?

హాం—అయిదుగురు మాత్రమే, అమాత్యా!

యా—తెక్కినవారు?

హాం—చికిత్సాలయంలో ఉన్నారు.

యా—మీరు ముందు అమాత్యులమణ్ణాంతుణ్ణి కలిసి, వీలైన వెంటనే ఆయన నన్ను కలియాలని చెప్పండి.

హాం—చిత్తం.

యా—విదూషకుడైన వసంతకుడుకుడా ప్రభువువారి ఆంతరంగిక స్నేహితుడే, ఆయన ఈ దినం కనిపించలేదు.

హాం—అమాత్యులకి తెలియని విషయం కాదుకాని, సంతర్పణ భోజనం ఈ దినం ఎక్కడో తెలుసుకుంటే వసంతకుణ్ణి పట్టుకోవచ్చు.

యా—ఔ నాను. కాని, మీకెందుకు లెండి. నేను ఆ పనిమీద విజయని పంపుతాను.

వి—(కు. ఎ. నించి ఏవో హాస్యవేషపు దుస్తులు పట్టుకుని వస్తుంది)

యా—ఏమిటా దుస్తులు ?

వి—ఎవరో వచ్చి ద్వారపాలకుడి చేతికిచ్చారట.

యా—ఎందుకూ ?

వి—ప్రభువువారి త్వరితాగమనం గురించి ఒకచోట సమారాధన ఏర్పాటు చేశారట. ఒకడు పిచ్చివాలకంగా వేషం ధరించివచ్చి సావకాశంగా తినండి స్వాముల్లారా, పొట్టల్నిండా మీరు ఆరగిస్తే రాజవంశం గండాలు గడిచి గట్టెక్కి వర్ధిల్లుతుంది, అనేసి తరవాత ఎక్కడో కూచుని కనిపించకుండా పోయాడట—ఈ వేషం అక్కడ వదిలేసి! ఆయన ఎవడో మహానుభావు డనుకుంటున్నారట !

యా—ఏది యేది ఆ వేషం !

వి—(ఇస్తుంది)

యా—(ఆ వేషం ధరించి, ఆనవాలు లేకుండా మారిపో గలిగినట్టు గ్రహించి) (తనలో) ఓహో! ఇది నా గురుదేవు శంకరస్వామి చేసినపనే అయిఉండాలి. వారు కుడా ప్రభువు వారి యిక్కట్టు తెలుసుగుని, తరణోపాయయొక్క సూచన నాకు చేసే ఆప్యాయంతో, ఎవరికీ అనుమానం కలిగించ కుండా నేను ఈ పిచ్చివేషంతో ఉజ్జయిని ప్రవేశిస్తే, ఉదయన ప్రభువుని చెర విడిపించడానికి అనువుగా ఉంటుందని రహస్యబోధ చేశారు.

(పైకి) సరేలే, విజయా! వెళ్ళు. వెళ్ళి రాజమాతని కలుసుకో. విదూషకుణ్ణి నేను రమ్మన్నాని చెప్పి.

వి—చిత్తం (అని ఎ. ఎ. కి వెళ్ళి పోతుంది).

యా—హంస కా! విశ్రాంతి తీసుకోండి; అమాత్య రుమణ్వుంతుణ్ణి కలియండి.

హం—చిత్తం, అమాత్యా! (అని కు. ఎ. కి వెడతాడు)

యా—(తనలో) నిరంతరంగా మధనంచేస్తే కర్రలో నించి నిప్పు పుడుతుంది. ఖననం చెయగా చెయగా భూమిలో జల పడుతుంది. ఎక్కడ కక్కడ జయించుగుంటూ సరైన దారిని వెళ్ళే సాహసజీవికి అసాధ్యమంటూ ఉండదు.

(అని ఎ, మ. కి వెడతాడు)

(తెర)

రంగం-2

[ఉజ్జయినిలో మహాసేనుడి అంతఃపురం. మహాసేనుడికి ఒక ప్రత్యేక పీఠమూ, తక్కిన వాళ్ళకి సాధారణ పీఠాలూ ఉండాలి. ఎ. మ. నించి బాదరాయ ణుడు వస్తాడు]

బా—(ఎ. మ. నించి వస్తూ) మా మహాసేన మహారాజు గారి అధికార ఆర్జనస్థాపన ప్రయోగాల హడావిడిలో యువ రాణి అయిన వాసవదత్తకి వరుణ్ణి చూడడం కాస్త ఆట విడుపు. వాసవదత్తని వరించి వచ్చారు, గురించి వచ్చారు. మహారాజు ఒక పట్టాన వనిర్ణయానికే రాలేకుండా ఉన్నారు.

కాశీరాజ పురోహితుడు జైవంచి కాశీయువరాజుకి వాసవ దత్తని అడగొచ్చాడు. ఇటువంటి వారికి, క్రియమూట వమైనా, లాంచన పూర్వ కాతిథ్యంలో లోటు రాకూడదు, అందుకని, జైవంతిగారికి అగ్గ వర్షాల్లు చెయ్యడానికి అభీర కుణ్ణి నియమించాను. వారిని సాధారణ అతిథిగా చూడడా నిక వీలులేదు. ఎమో, రేపు ఏ నెత్తినూది వారపుతారో! కన్యాశ్రదా తాన్వేషణం చేసుకుంటూ ఇంతమంది వరుళ్ళూ వరప్రతినిధులూ వచ్చినా మా మహారాజు తేల్చుకుండా ఉన్నారు. పెళ్ళిళ్ళు వాటంతట అవే కుడరాలిగాని, మానవులు కుడర్చలేరు. ఘటన ఉంటేగాని వెళ్ళికాదు.

(ప. మ. నించి మహానేసుడు ప్రవేశిస్తాడు)

—(తలవంచి) ప్రభూ! వందనం.

మ—(ఎ. మ. నించి వస్తూ) ఏమి బాదరాయణా! జైవంతిని అర్హంగా బసచేయించారా?

బా—చిత్తం. అందుకు అభీరకుణ్ణి నియమించాను.

మ—అది చాలదు, కంచుకీ! ఆ అల్పుడి అజాగ్రత్త వల్ల వచ్చేలోటు నాకే ఆరోపిస్తారుగనక, నా బదులు మీ రెళ్ళి చూసిరండి మహారాణిగారికి రావలసిందిగా కబురు చెయించండి.

బా—మహాప్రసాదం! (అని ఏ. ఏ. కి వెడతాడు,)

మ—వాసవదత్తకి వరుణ్ణి నిర్ణయించడంగురించి, ఈ బాదరాయణుడు ముహూర్తం నాకు జ్ఞాపకం చెయ్యడమే.

అతడు ఎవడో ఓ యువరాజు అంటాడు. నా పిల్లకాకపోతే నేనూ అట్లానే అని ఉండును. వాసవదత్తమీది నా ఆపేక్ష మూలాన్ని ఎన్నేసి సల్లక్షణాలున్నా వరుడికి చాలేటట్టు కనిపించడంలేదు. గొప్పవంశంలో జననం, కోమలత్వం సాను భూతీగల హృదయం, తన స్త్రీని రక్షించుకునే బలం శిక్షించు కునే సామర్థ్యం, సకల స్త్రీజనమూ మెచ్చే సౌందర్యం మొదలైనవి వరుడికి ఉండాలి. కూతుర్ని మరొకరి చేతుల్లో పెట్టేటప్పుడు, తల్లికి కంటిసీరు తప్పుదు.

సురి, ఎందరు రాజులు నాకు లొంగితేం, వత్సరాజు లొంగ లేదు. అందుచేత నా మహారాజత్వంలో నాకు సంతృప్తి వర్పడలేదు. సాలంకాయనుడి దగ్గిర్నించి వార్తలేదు. కృత్రిమ నీలగజం నిర్మించివేసిన యెత్తు న్నగ్గిందో లేదో!

[ఎ. వె. నించి అంగారవతి మహారాజు వస్తుంది.]

అం—(తలవంచి) ప్రభూ! వందనం. ఏమి సెలవు?

మ—వాసువదత్త వదీ?

అం—నారదవీణ నేర్చుకోడానికి వెళ్ళింది.

మ—ఎక్కడికి?

అం—ఉత్తరఅనే వైణికురాలి దగ్గరికి!

మ—ఈ ప్రారంభం అకస్మాత్తుగా చేసిందే అమ్మాయి?

అం—ఎవరో కాంచనమూల నేర్చుకోవడంచూసి తనూ

నేర్చుకుంటావని కూచుంది.

మ—అది కన్నెపిల్లకి సహజమైన ధోరణి పోసిస్తూ!
మరి పెళ్ళిసంగతి?

అం—అవును. ఈడొచ్చింది, ఉంచడానికివీల్లేదు.
చేసెయ్యాలి. చేస్తే పంపేసి వదిలిపెట్టి ఉండాలి, తప్పతుందా?

మ—వాత్సల్యం ఉండడంసహజం, ధర్మం ఏమిటంటే
పెళ్ళిచేసెయ్యడం. ఈరెండింటిమధ్యా తల్లిహృదయం ఉడికి
పోతూఉంటుంది. కాశీయువరాజుని నిర్ణయించి తే?

అం—ఎమో! (అని కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకుంటుంది)

మ—ఏదోపీటి తేల్చాలి. ఎవరెవరువచ్చారో చెప్పనా?

అం—ఎందుకు తేస్తురూ! తరవాత బాధపడవలసిన
అవసరం కలిగించనివారి కిస్తేసరి.

మ—ఇప్పు డిల్లాగే అనేస్తావు, తరవాత ఏదేనా
కాస్తంత హెచ్చుతగ్గు వస్తే పొడిచి చంపేస్తావు. నువ్వే
చెబుదూ! మగధ, కాశీ, వంగ, సారాప్ట్ర, మిథిల, శూర
సేన రాజులు రాయబారా లంపారు. ఈ సంబంధాలలో
ఏది శ్రేష్ఠం అని!

బా—(కు. మ. నించి తొండరగా వస్తూ) వత్సరాజు!...
క్షమించాలి ప్రభువులు. జయం జయం మహాసేన మహా
రాజులుంగారికి- వార్తయొక్క సంతోషం లాంఛనాన్ని
మరిచిపోయేటట్లు చేసింది.

మ—ఏమిటి ఆ వార్త?

బా—వత్సరాజుని బందీగా తెచ్చాడు, సాలంకాయనుడు,

మ —(నమ్మలేక) నిజంగానే? వత్సరాజునే! బందీగానే! తెచ్చేశాడేం! సాలంకాయనుడే! వత్సరాజుని చూశారా? సాలంకాయనుడు వచ్చాడా?

బా—చిత్తం, శుభద్వారం దగ్గర వేచిఉన్నాడు.

మ—సంతోషం. ఇప్పుడు నేను మహాసేనుణ్ణి. మరి, ఉదయనభయం లేకుండా రాజు అంతా ఇప్పుడు ప్రశాంతంగా నన్ను చూడరావచ్చు. బాకరాయణా! సాలంకాయనుడికి అర్హస్వాగతం ఏర్పాటు చేయించాలని, భరత రోహకుడితో చెప్పండి. జనం అంతా వత్సరాజు శౌర్యం లోగడ విని ఉండినవాళ్ళే గనక, ప్రస్తుత స్థితిలో అతణ్ణి చూడదల్చిన జనాన్ని వారించకండి.

బా—మహాప్రసాదం (అని కు. మ. కి వెడతాడు)

అం—ఇంత ఆనందం ప్రభువు వారికి ఎన్నడూ కలగలేదే!

మ—ఇంత సంతోషవార్త నేను ఎన్నడూ వినుండలేదు గనక.

అం—మీ సంతోషాన్ని నేను ఆపలేనుగాని, స్వయం వరానికి సకల దేశరాజులూ ప్రతినిధుల్ని పంపిస్తే పంపనివాడల్లా బిళ్ళ వత్సరాజేస్తుండీ!

మ—అవును. భరతవంశంలో జననం. అందులో రాజక్షులూ. వేదవేత్తలూ ఉండడం నించి అతడికి గర్వం. గాన ప్రావీణ్యంతో ఆ గర్వం వైశ్ణాయిలో పడింది. యవ్వన మదంతో అతడి తల తిరిగిపోయింది. ప్రజలకి తనయందుగల అపూర్వాసక్తి చూసుకుని తన్నిమించిన రాజే లేడని ఊహపడి కన్నూ రున్నూ గానకుండా ఉన్నాడు.

అం—సరి సరి. అతడి కళంకాలుగా మీరు చెప్పడలిచి చెప్పిన వన్నీ అల్లుడికి ఉండవలసిన లక్షణాలే కదండీ!

మ—అరే! శత్రువునా నువ్వు మెచ్చడం? ఇతర రాజులు దావానలం అనుకునే నా ఆజ్ఞని పూచికపుల్లగా నేనా కట్టని వాణ్ణా నువ్వు గణించడం?

బా—(కు. మ. నించి వీణ తెస్తూ) సాలంకాయనుడికి స్వాగతం ఇచ్చారు. ఇదుగో ఘోషవతి-వత్సరాజు వీణ! దీంతో అడివి వనుగుల్ని పట్టవచ్చు, గారడీచేసి పట్టినట్టు. ఇది మీరు స్వీకరించాలని సాలంకాయనుడి మనవి.

మ—గుఠోషం. శుభం. తే. ఇది మన విజయానికి చిహ్నం. ఇది ఎవరికియ్యనూ? పెద్దయువరాజుకి రాజకీయమే గాని గానం నయించకు. చిన్నయువరాజుకి ఒళ్ళంతా వ్యాయామమేగాని చీమంత గానానికేనా స్థలంలేదు. సరే. రాణీ! ఇది వాగువడత్తకి ఇయ్యి.

అం—ఇది అమ్మాయికిస్తే, దాని వీణవెరి ముదిరి పోతుండేమో!

మ—పోనిస్తూ, ముదరనీ! వెళ్ళి అయిందాకానేగా!
తరవాత వీణా ఉండదు, పాటా ఉండదు—మరో మేళంలో
పడాలిగా! బాదరాయణా! వత్సరాజు ఎక్కడా?

బా—గాయాలు చాలా తగలడంవల్ల స్వాధీనంఅయారు,
ఆయన్ని సవారీలో అంతఃపురానికి చేర్చారు.

మ—వత్సరాజుకి చాలా గాయాలు తగిలిన సంగతి
వినడమేనాకు బాధగా ఉంది. వెనకడుగులేని శౌర్యానికి
తగ్గ శాస్తి అయింది. ఈ అవస్థలో అతణ్ణి నిర్లక్ష్యంగా
చూడడం క్రూరం. బాదరాయణా! ఆయన సంజ్ఞకుడా
ప్రతీదీ మన్నించాలి. ఆయన వైఖరి బట్టి ఆయన సంకల్పం
ఇవతలవాళ్లు గ్రహించుకోవాలి. యుద్ధమూ జయాపజయాలూ
గురించిన ప్రసక్తికుడా ఎవ్వరూ ఆయన యెడట తీసుకు
రాకూడదు. ఆయనికి తుమ్మువచ్చినప్పుడు ఆయనమీద
నీళ్ళు చల్లి ఆయన్ని ఆశీర్వదించాలి. అన్నీ ససందర్భంగా
నేడుతో నిర్వహించాలి.

బా—చిత్తం. భరతరోహకుడు తమతో ప్రసంగిం
చాలట.

మ—(తనలో) ఓహో! ఇంత అదరణతో వత్సరాజుని
చూడడం అతడికి ఇష్టంలేదు గావును. అతడి ఆలోచనకి
ఇది చుక్కెదురు. అతడి మనస్సు తిప్పాలి. (వైకి) సరే.
బాదరాయణా! భరతరోహకుణ్ణి రమ్మను. కాని, వత్స
రాజుకి సత్వరచికిత్స జరగాలిస్తే!

బా—వత్సరాజుగారికి చికిత్సవచ్చేదారిలోనే అయిందిట ప్రభూ! కట్లు విప్పి మళ్ళీ కట్టడానికి ఇంకా ఆగాలిట. మిట్టమధ్యాహ్నం అయింది. వత్సరాజుగారిని నెమలికూటమి దగ్గర ఉంచారు.

మ—ఛీ. అదా ఆయన విశ్రమించడాలకి స్థలం! ఎండ కొట్టకుండా ఆయన్ని మన రంగుబొమ్మల గదిలోకి తీసి గెళ్ళండి.

బా—చిత్తం. (అని కు. మ కి వెడతాడు)

అం—వాసుదత్త పసికూన, దాని పెళ్ళికి వచ్చిన తొండర ఏమీ లేదు. నిదానించి మరీచేద్దాం, ప్రభూ!

మ—సరే, నీయిష్టం.

అం—(ఎ. మ. కి వెళ్ళిపోతుంది)

మ—(తనలో)—(ఆలోచన చేస్తూ) వత్సరాజు గర్వం మూలాన్ని నా కతడు శత్రువయాడు. అతణ్ణి ఖైదీగా తేగానే నేను తటస్థుణ్ణి అయిపోయాను. కాని, అతడు యుద్ధంలో అలిసి, దీనావస్థలో ఉండి, ప్రాణాపాయం కుడా తెచ్చుకోడం చూసిం తరవాత, అతణ్ణి గురించి చాలా ఆదుర్దాలో కుడా పడిపోయాను (అని ఎ. మ. కి వెడతాడు)

(తెర)

రంగం-3

ఉజ్జయిని—పాడుగుడి మంటపం

[యౌగంధరాయణుడు విచ్చివాడుగా, రుమణ్ణుంతుడు బౌద్ధసన్యాసిగా, విదూషకుడైన వసంతకుడు ముష్టివాడుగా సమావేశం. ఇతరులు అనుమానించకుండా వాళ్ళవేషాలకి తగ్గట్టు వాళ్ళు కొంతసేపు వ్యవహరించి, ఇతరులంతా వెళ్ళిపోవడంతో తమ ఆంతర్యాలు చెప్పుకుంటారు]

పిచ్చి—(కు. మ. నించి గబగ శావస్తూ ఓమాటు నవ్వుతూ ఓమాటు ఏడుస్తూ ఎ. మ. వెడతాడు)

ముష్టి—(కు. మ. నించే చిప్పా దొప్పా పుచ్చుగుని కర్రమీద ఆనుకుంటూ ఏడుస్తూ) అయ్యో అయ్యో! (అని బారుమని కూలబడతాడు)

బౌద్ధ—(కు. మ. నించే వస్తూ) ఏం నాయనా ?

ము—అయ్యో, ఆ పిచ్చాడు !

బౌ—ఏడీ ?

ము—ఈ లోపల చచ్చాడు.

బౌ—ఎప్పుడు పోయాడూ ?

ము—చచ్చిపోలేదు. నా మితాయి ఉండలు లాగేశాడు.

(అని కుసిళ్ళుతాడు)

బౌ—ఎన్ని ? నాయనా !

ము—లెఖైటలేదు.

బౌ—అన్ని నీ కెల్లా వచ్చాయి ?

ము — అసలు నావే. నాకు చాలాయిష్టం.

పి — (నవ్వుతూ ఏడుస్తూ ఏ. మ. వస్తాడు)

బా — (పిచ్చివాడితో) నాయనా! భూతదయ చూపించి, పాపం ఆ మిఠాయి ఉండలు ఇచ్చెయ్య!

పి — (వెళ్ళి ముష్టివాణ్ణి బాదడం మొదలెడతాడు)

ము — చచ్చానోయ్, నీ చేతులుపడా! మరీవచ్చిం దేనా నీకూ? — (సన్యాసితో) నువ్వువతలకిపో బోడిపీనుగా! నీ తీర్పు నీ బుగ్రలా ఉంది.

పి — (ముష్టివాడితో పొట్లం చూపిస్తూ) ఇది నీదిరా, నీదిరా, నీదిరా! మతిలేనికుంకా! నాదిరా, నాదిరా, నాదిరా. దుకాణంమీద తస్కరించాను, లేదంటే ఘంపేస్తాను.

బా — నాయనా! బుద్ధదేవుడి కిచ్చెయ్య!

పి — (పొట్లం ఇచ్చేస్తాడు)

ము — మొహంమండా! అసలవి బుద్ధదేవుడికి సయి స్తాయో లేదో కనుక్కోకుండానే బుద్ధదేవుడి కిమ్మని నువ్వు లాగేస్తావేమిరా పొట్లానికి పొట్లం? అవన్నీ తిన్నావంటే అజ్జీర్తిచేసి చచ్చారుకుంటావు, చావాలి మేమంతా!

బా — నీ కివ్వడానికే, నాయనా!

ము — మరి వెంటనే అల్లా ఏకవేం? రొట్టవేస్తూ పుచ్చు గున్నావేం?

బా — నీ మిఠాయి పిచ్చాడు లాగేశాడన్నావు!

ము—అల్లా అవకపోతే నా నోట్లోకి మిఠాయి ఎల్లా వస్తుందిరా వెర్రిఘటనూ ! అది నా కెంత ఇష్టమో తెలుసా ?

బా—ఇష్టం ఉంటే సరా, నాయనా ! మనం యిష్టపడ్డది ప్రతీదీ మనదే అయిపోతుందా ?

ము—అవకపోతే ఎందు కొచ్చిందిరా నీ బోడి భూత దయా ?

బా—(పొట్లం విప్పి) ఇందులో ఆరు మిఠాయుండ లున్నాయి, మనం ముగ్గురం ఉన్నాం, తలో రొండు పుచ్చుగుందాం.

ము—పిచ్చిపీనుక్కి సన్నాసివాడికి మిఠాయెందుకురా దిక్కుమాలాడా !

పి—ముష్టిపీనుక్కి ఎందుకురా మిఠాయి ? (అని వెళ్ళి బాత్తాడు)

ము—పోనీ పుచ్చుగోరా నీదుంపతెగా ! ఒకేయ్, సన్యాసీ ? నీ దేవుడికి మిఠాయెందుకూ ? నీ వాటాకుడా నాకు పారెయ్ ?

బా—మధ్యవర్తికి తిట్లా ?

ము—అవేనా ముట్టినందుకు సంతోషించక, ఇంకా సాగుతున్నావేరా, నారసాగినట్టూ—(గంభీరంగా) అమా త్యులారా ! అంతా వెళ్ళిపోయినట్టున్నారు, ఇంక మనం కూచుని సమాలోచన కానితామా ?

యా—కానితాం, (బౌద్ధసన్యాసితో) కూచోండి
అమాత్యా!

వ—రాజుగారికి గాయాలు పూర్తిగా నయం అయ్యాయి,
వాడు ఆరోగ్య స్నానంచేశాడు.

యా—మీ రెప్పుడు మాశాదు వార్ని?

వ—ఉదయం.

యా—ఆయన్ని చెరవిడిపించడానికి యత్నిస్తున్నాం.
ఇంతవరకు ఫలం కనపడలేదు. కాని, మనం ఆశ వదల్లేదు,
ఆశ మీదే జీవిస్తున్నాం.

ఆశ లేనిదే బాకు కేఉండదు
ఫలశూన్యంగా పగలుగడిస్తే
రాత్రి ఫలిస్తుండని ఆశిస్తాం
ఫలరహితంగా తెల్లవారితే
పగలుఫలిస్తుండని ఆశిస్తాం
ఇట్లా కాలం గడుస్తూండగా
ఎన్నో కష్టాలనుభవించుతూ
రాగలఫలాల్ని చేతనై నట్టు
గుణించిచూస్తూ బతకాలిమనం.

రు—నిజమే అమాత్యా! హృదయమూ ప్రజ్ఞా ఉపా
యమూ ఆచరణా ఉండి మరీ ఆశిస్తున్నాం. గనక దైవం
తోడ్పడి ఫలం సిద్ధించవచ్చు.

యా—వసంతకా! ప్రభువుతో చెప్పి, మనం అనుకున్న
పన్నాగం రేపే ఆచరించాలి, మంత్రాలతోనూ మూలికల

తోనూ నీలగిరి అనే ఏనుగుని బాగా రెచ్చగొడతాం. అందుకు కావలసిన వివిధపరికరాలు ఆ ఏనుగు కట్టబడే చోటా, స్నానంచేసే చోటా, తినేచోటా, పడుకునేచోటా అమారుగా ఉండేటట్టు చేస్తాం. గాలివాటం చూసుకుని పొగ రేగేటట్టు నిప్పురాజేస్తాం. దానికోసం హెచ్చడానికి తక్కిన ఏనుగుల్ని దార్లలో ఉంచుతాం. ఏనుగుసాల దగ్గరగా ఖాళీయిల్లు చూసి నిప్పు ముట్టిస్తాం. ఏనుక్కి నిప్పంటే భయంకదా! శంఖాలు ఊతాం, దంజాలు వాయిస్తాం. ఆ గోలతో అది మరీ బెదురుతుంది. రేపు అంత హడావిడి మనం చెయ్యగానే, మహాసేనరాజు మనప్రభువు సాయంకోరతాడు. కాబట్టి, శత్రువు కోరికమీద శత్రువు సాయంతోనే మన ప్రభువూ, వారివీణ ఘోషవతీ, ఖైదు లోంచి బయటపడాలి, నీలగిరి లొంగాలి. దానిమీదకూచుని, వడిగా దాన్నితోలి, అరణ్యండాటి, ఎవళ్ళకీ అందకుండా ప్రభువు కాశాంబి చేరుకోవాలి.

వ—(దీర్ఘాలోచనలోపడి ఊరుకుంటాడు.)

యా—ఏమిటి వగుంతకా! నువ్వు ఊర ఆర అనకుండా అల్లా దీర్ఘాలోచనలో పడిపోయావే?

వ—ఊర (అని నిట్టూర్చుచేసి) ఏముటో! ఈ యత్నా లన్నీ వ్యర్థం, నన్నడిగితే!

యా—అరే! వ్యర్థమా?

రు—ఏమిటో, నువ్వు అన్నమాట, అర్థంకావటంలేదు.

వ—ఎల్లా అవుతుంది? నా భావాలు ముందు నాకేగా తెలియడం! తరవాతేకదా మీకు తెలియడం.

యా—అవును, చెప్పు.

వ—వినండి చెబుతాను. నత్సరాజు మీయెత్తు అంగీకరించడు.

యా—వారు ఖైదులోనే ఉండిపోతానంటారా?

వ—ఓ. భేషుగ్గా,

యా—ఆశ్చర్యంగా ఉండే!

వ—వినండి. మొన్న బహుళాష్టమితరవాత అమ్మవారు ఆలయానికి పూజకి వెళ్ళింది వాసవదత్త. ఆ ఆలయం చెరసాల ద్వారానికి ఎదురుగా ఉంది. వాసవదత్త, కన్యగనక, ఘోషా ముసుగులేకుండానే సవారీలో కూచుంది. ఒక దాసీదిమాత్రం కూడా ఉంది. అక్కడ ఎగుడుబాటమీద వెళ్ళవలిసాచ్చి బోయీలు భుజాలుచూర్చుకోడానికని పల్లకి చెరసాలఎదట దింపుకున్నారు. శివకుడనే అధికారి అనుజ్ఞ పుచ్చుకుని మన ప్రభువు ఆ రోజునే విహారానికి బయల్దేరారు. అప్పుడు వారు ఆ అమ్మాయిని భేషుగ్గా చూశారు. ఆ క్షణంనంచి ఆయనికి చెరసాల స్వర్గం అయింది. ఆయన వాసవదత్త ప్రేమలో పడిపోయారు. ఇప్పుడు మనలోలేరు. అక్కణ్ణించిరారు.

యా—(చి కాకుపడి ఆశ్చర్యపడి) ఇదంతా నిజమే?

వ—నిజమా యేమిటండీ, నిజమే! చిక్కులు ఎప్పుడూ జమిలిగానే వస్తాయి.

యా—అయితే రుమణ్యంతా ! గుండె రాయిచేసు
కోండి. మీరు సన్యాసిగానూ నేను పిచ్చివాణ్ణిగానూ ఎంత
కాలం ఉండాలో ! ముసిలితనం వచ్చేదాకా ఉండాలేమో !

వ—పైగా, మన ప్రభువు అన్నమాటలు చెబుతాను
వినండి ! యాగంధరాయణుడితో చెప్పు: మీరు వేసిన ఈ
యెత్తు నా కిష్టంలేదు. దీనితో నేను బయట పడడం
మాత్రమే జరుగుతుంది. అంతేకాని, వంచన చేసి నన్ను
పట్టిన మహాసేనుడికి తగ్గ ప్రతివంచన జరగదు. అతడి
మనస్సుకి తగిలేటంత వంచన చేసి మరీ రావాలని నా
కున్నది. నేను మోహాంధుణ్ణి కాలేదు—అని.

యా—ఎమో ! ఇది నాకు నచ్చలేదు. వంచన రకాల
గురించి మాట్లాడినంత మాత్రాన్ని నేను మోసపోను. నాకు
బాధగానే ఉంది. ప్రభువు కాళ్ళకి సంకెళ్ళా ! కటికినేలమీద
స్వంతంగా తనే గడ్డి పరుచుకుని ఆయన పడకా ! ఈ
బాధల్లో శృంగార వ్యాపారనూ ? పైగా వారు అది
కాదనడమా !

వ—అందుకనే, అయ్యా ! మంత్రులారా ! మన ప్రభు
భక్తి మనం యథాశక్తిగా చూపించాం. కించిత్తుం లాభించ
లేదు. రాం రాం ! పోదాం. ప్రభువువారి కర్కం !

యా—వసంతకుడేనా ఈ మాట్లాడేదీ ? అట్లా అనకు
వసంతకా ! ఆయనకి మనం స్నేహితులం. ఏడవాలో
సంతోషించాలో తెలియకుండా ఆయన ఇప్పుడు ఖోక

శృంగారాల మధ్య బాధ పడుతున్నారు. మనం వారిని వదిలేద్దామా ?

వ—ఆఁ. వదిలెయ్యక ముసిలి వరుగు లయేదాకా ఇక్కడే ఉందాం !

యా—ఉంటే చాలా శ్లాఘనీయం.

వ—మనం ఇల్లా ఎందుకున్నామో జనానికి తెలిసేడిసి నప్పుడు గదండీ, శ్లాఘనీయమా ? లేక జనానికి తెలియ కుండానే మీపని శ్లాఘనీయం అని నేనూ నాపని శ్లాఘనీయం అని మీరూ అనేసుకుంటే చాలంటారా ?

యా—మనం ఏదీ ప్రపంచం చూడాలని చెయ్యం. మన ప్రభువు నిమిత్తం మనం ఏమైనా సరే చేసేస్తాం.

వ—పోనీ ఆ ఒఖాయనా కుడా గ్రహించటం లేదుగా మనచిక్కూ !

యా—కాలక్రమాన్ని గ్రహించి తీరతారు.

వ—గ్రహించే ముహూర్తం ఎప్పు డొస్తుందో కదా, అనేగా యిప్పుడూ.

యా—మన ఎత్తు నెగ్గి నప్పుడు.

వ—అయితే కర్తవ్యాలు రెండు. రెండూ సాధించండి. వత్సరాజుని చెరలోంచి బయటికి తియ్యాలి. వాసవదత్తని అంతఃపురంలోంచి ఇవతలకి లాగాలి.

రు—వసంతకా ! కచ్చితంగా చెప్పేశావు. అయ్యా ! మీరు ఈ రెండుకార్యాలూ కుడా సాధించాలి.

యా—ప్రతిజ్ఞ చేస్తున్నాను. రాజుని చెరలోంచి విడిపిస్తాను. అతడు వాసవదత్తని—అర్జునుడు సుభద్రనిలాగ—తీసుగు పోవడానికి ఆనుకూల్యం కలిగిస్తాను. లేకపోతే నాపేరు యాగంధరాయణుడు కాదు.

(కు. వె. కి చూస్తూ) ఇట్లుంచి ఎవళ్ళో వస్తున్నారు. పోదాం. అదుగో అదుగో అదుగో, మితా యుండలు. లాగేస్తున్నావ్, చంపేస్తా, చంపేస్తా! (అని కు. ఎ. కి పోతాడు)

వ—మీ బంగారుచేత్తో రెండుగింజ లెయ్యండి బాబూ! (అని ఎ. మ. కి పోతాడు)

రు—బుద్ధదేవా, శరణు. (అని ఎ. ఎ. కి పోతాడు)

(తెర)

రంగం-4

[రెండో తెర ఎదట. ఉబ్బయిని మారుమూల సందు. పిచ్చిపాడు ముట్టివాణ్ణి బరా బరా తిడుతున్నవచ్చి కొడతాడు, కు. ఎ. నించి ప్రవేశం.]

పి—(కొడుతూ) దానికి పిచ్చెత్తినదా లేదా?

ము—(ఏడుస్తూ) ఆ ఆ కొట్టకురా బాబూ

పి—(కొడుతూ) వాళ్ళకి తారెత్తినదా లేదా?

ము—క. ఆ. కొట్టకురా సీదుంపతెగా

పి—(కొడుతూ) పెద్దాడికి భయంవేసిందా లేదా ?

ము—ఆ, ఆ కొట్టకురా నీ చెయ్యిపడా.

పి—(కొడుతూ) చిన్నాణ్ణి తీశారా లేదా ?

ము—ఆ, ఆ, కొట్టకురా నీ మొహంమండా.

పి—(కొడుతూ) చేతులో ఉంచారా లేదా ?

ము—ఆ ఆ కొట్టకురా నింకగలెయ్యూ !

పి—సరే కొట్టను, సరిగ్గా చెప్పు, చుట్టుపక్కల జనం వెళ్ళి పోయారే. తిన్నగా కూచో వసంతకా ! మనిద్దర్ని ఎవరో చూస్తూండడంవల్ల నిన్ను బాధపెట్ట వలినొచ్చింది. వాళ్ళు వెళ్ళరేమో అని గూఢంగా ప్రసంగించాను. నీలగిరికి పిచ్చెత్తి, ఊళ్ళో తారెత్తి, మహాసేనుడికి భయంవేసి, వత్స రాజుని చెరలోంచి తీసి, ఆయన వీణ ఆయనచేతులో ఉంచే దాకా అడిగాను.

వ—అవును అమాత్యా ! ఆ యెత్తు నేగింది. ప్రభువు ఘోషావళి పలికించి నలగిరిని సాధువుని చేశాడు. అది మేకలా అయి సాలలోకి వచ్చేసింది. కృతజ్ఞతతో మహా సేనుడు ప్రభువుని అంతఃపురంలో పెట్టుకుని వాసవదత్తకి వీణవిద్యాగురువుగా నియమించారు. ప్రభువు వాసవదత్తకి సకల విద్యలూ నేర్పుతున్నాడు. వాళ్ళు అన్యోన్య ప్రేమలో ఉన్నారు.

యా—సరి, మరి ప్రకృతం ఆలోచించి పోదాం. ఈ దినం ప్రభువుని చూశావా ?

వ—చూశాను.

యా—నున రెండో పన్నాగం ప్రభువు వాసవడ త్తతో చెప్పారా ?

వ—లేదు. అట్టి రేపన్నాడు.

యా—అయ్యో ! అదేం ?

వ—వాసవడ త్త తన ఏనుగు భద్రదావతిమీద స్నానానికి వెళుతుందిట. అప్పుడు అరణ్యంవైపు కొంచెం విహరించి వస్తానని ప్రభువుతో చెప్పిందిట, తను వెనకాలే వచ్చేవరకూ విహారం వెళుతూ ఉంటుంది ఆయన ఆమెతో చెప్పారుట.

యా—ఓ, అది చాలు. భద్రదావతికి మావటివాడు గాత్ర సేవకుడు, వాణ్ణి చూశావా ఇదివరకు ?

వ—ఆ !

యా—అయితే పన్నాగం విను. వాసవడ త్త వెళ్ళిన తరువాత, ఇంకా అంతఃపురంలోనే ఉన్నట్టూ, స్నానానికి వెళ్ళడలచినట్టూ, గాత్ర సేవకుణ్ణి విలుచుగు రమ్మన్నట్టూ, ఒక అమాయిక పు యోధుడికి వాసవడ త్త దాసీచేత చెప్పించడానికి ఏర్పాట్లు చేశాను.

వ—సరే బాగానే ఉంది. అమాత్యా ! ఇంకేం కావాలి ?

యా—సరే. ఇదా గ్రహించావు ? గాత్ర సేవకుడేడి ? ఎవరో ఒకడు ఉండి తనే గాత్ర సేవకుణ్ణి ఆ యోధుడుతో అంటూ ఆలస్యం చెయ్యాలి. చేస్తే వాసవడ త్త దూర దూరంగా వెళుతూ ఉంటుంది. ఆలస్యం చెయ్యకపోతే వెంటనే పట్టేస్తారు.

వ—అయితే నేను గాత్రసేవకుణ్ణవుతాను.

యా—అయితే చాలదు, వసంతకా! తాగినట్టు నటించాలి.

వ—ఎంతసేపు నటించాలి?

యా—భద్రదావతి వెనకాల నీలగిరి వెడుతోందని తెలిసేదాకా!

వ—తరవాత వేషం తీసేసి, నేను ఫలానా రోయ్ అని మీసంమీద చెయ్యేసి చెప్పవచ్చా?

యా—ఓ,

వ—అయితే సరే.

యా—జాగర్త వసంతకా! మొహం, కళ్ళు, వాలకం, మాట, నడక—అన్నింటిగురించి ఉండాలి, జాగర్త! తూలి పోతూన్నా తేలిపోకూడదు. (అని కు. ఎ. కి. పోతాడు.)

వ—సరేనండి. (అని ఎ. ఎ. కి పోతాడు.)

[రెంజోతెర లేస్తుంది వీధి కు. మ. నించి ఒకయోధుడు వస్తాడు]

యో—(కు. మ. నించి వస్తూ) వీడెక్కడచచ్చాడో! యువరాణిగారు స్నానానికి వెడతారట బద్దరావతి రావాలంటుంది. ఆమావట్లోణ్ణి పిల్చుగురమ్మన్నాడు. వాడు కనపడ్డు. వాడో చుక్కపడితేగాని ఆగలేడు. సారాసందులోకి వచ్చాడన్నాడు. గాత్రసేవకా! గాత్రసేవకా. (అంటూ ఎ. వె. కి. వెడతాడు.)

గా—(ఎ. ఎ. నించి వెరినవ్యుతో ఎర్రకళ్ళతో వస్తూ) ఎవడ్రా రాచబంటుమీంచి వన్ను గాత్రసేవకా గాత్ర

సేవకా అని ఊరికే పిలుస్తూంటా? చెబుతావా లేదురా?
 (నవ్వుచూసి) సెప్పకపోతే సూదు మరేం జేస్తానో!
 (కోపంగా) సెప్తావా లేదురా శనీ, ఒకేయ్ సంపేస్తానురోయ్,
 పేగులు మెళ్ళో యేసుగుంటాక్రోయ్! (బాగా కళ్ళు
 మూసుకుపోయి) సెప్పు. లేకపోతే నిన్నిల్లా కొద్దాను (అని
 కొట్టుకుంటాడు) అరె! (అని నాలిక కరిచిపెట్టి) నన్ను
 కొద్దావురా? ఇల్లా సంపేస్తా (అని మెడమీద కొట్టు
 గుంటాడు) అయితే, రా, రా (అని గాలితో పోట్లాడతాడు.)

తాగుడు దేవీ! దాసుడుదణ్ణం
 నీ అవతారాలో సాలాఉన్నాయి
 దేన్నికొలిచినా, నువ్వరక్షిస్తావ్
 నిన్నుగ్రహిస్తే అంతా యిశదం
 కొండరుపూర్ణులు సుక్కేవరగరు
 అయినా తెగవాగుతూఉంటారు
 యిషయం ఎరగనిచ్చినోళ్ళు మరి
 ఎరగనట్టు పడిఉండకూడదూ?
 నిన్నెరగనివాళ్ళని చంపేశెయ్
 నీమహిమలు మాటకిలొంగవుగా
 అతిసంకోషంలో మాటరాదు
 ఇంక నమస్తే నమస్తే నమః.

యో—(కు. ఎ. నించి ప్రవేశించి మనిషిని చూసి)
 అమ్మ, వీడే! ఏయ్, గాత్ర సేవకా!

గా—ఎవరూ?

యో—ఏయ్, జాగర్త, నేను యోధుణ్ణి.

గా—అయితే! ఏమిటి?

యో—ఎంతసేపట్లించో నిన్ను వెతుగుతున్నాను. యువరాణి వాసవదత్త స్నానానికి వెళ్ళడానికి భద్రావతిని సిద్ధం చెయ్యాలి. అది సాలలో కనపట్టలేదు! నువ్వు తప్పతాగి తిరుగుతున్నావు.

గా—సీ, అబద్ధం, నే తిరగజ్జేదా.

యో—ఛీ, నోరుముయ్య,

గా—ముయ్యను, నిజమే ఆవిడతాగింది. ఆవిడమనిషి తాగేశాడు, నేను తాగేశాను. నువ్వు తాగేశావు. ఈ బూమ్మిడ పెటీవోడూ పెటీదీ తాగేసిన రకమే.

యో—సరే. ఆ సంగతులు అల్లాడండనీ! నువ్విక్కడ ఉన్నావేం? భద్రావతిని తేవడానికి వెళ్ళవేం?

గా—తిరిగి ఇక్కడికొచ్చాను. ఇక్కడే తాగుతున్నాను. (ఓ కొమ్మువంటిది చూపించి) దీస్తో తాగుతున్నాను.

యో—నీమతి శూన్యపువాగుడు చాలించు, వెంటనే వెళ్ళి భద్రావతిని తే.

గా—పోనీ దాన్నే రమ్మను. పోనీవద్దు, నేనే అంటాను. ఒసేవ్, భద్రావతీ రావే. అయ్యో! ఎల్లా? నా అంకుశం లేదు, తాకట్టెట్టి తాగేశాను.

యో—దిక్కుమాలి అంకుశం పోనిస్తూ! భద్రావతి శాంతమూర్తి. దానికి అంకుశం అనవసరం. వెళ్ళి! భద్రావతిని తీసుకురా.

గా—అదే. వస్తుందోయ్ ! ఒసేయ్, భద్రావతీ! రావే !
అయ్యో! ఎల్లా? దాని చంద్రహారంకుడా లేదు. అదీ
తాకపైటి తాగేశాను.

యో—ఫరవా లేదు. మనం భద్రావతి మెళ్ళో ఓపూల
డండ పారేద్దాంలే. తక్షణం వెళ్ళి భద్రావతిని తీసుకురా.

గా—అదే వస్తుంది లేస్తూ! ఒసే, భద్రావతీ, రావే!
అయ్యో, దాని గంట కుడా లేదు. అదీ తాకపైటి
తాగేశాను.

యో—పోనీలే. ఏనుగు వెదుకూంటా నీళ్ళల్లోకిగా!
దానికి గంట అనవసరం ఇప్పుడు. తక్షణం వెళ్ళి భద్రావతిని
తీసుకుగా.

గా—అదే వస్తుందల్భాయి ! ఓసి బద్దరోతీ రాహెయ్ !
అయ్యో! దానికి కొరడా కుడా లేదు. అదీ తాకపైటి
తాగేశాను.

యో—నీకు మతిలేదు. దానికి కొరడా ఉండదులే.
వెంటనే వెళ్ళి దాన్ని తీసుకురావోయ్ !

గా—ఓ, అల్లానే (అనిలేచి)—(ఎ. మ. కి చూసి)
బద్దరావతీ! రా! రమ్మంటే! (వడస్తూ) అయ్యో!

యో—ఓరి నీ అయ్యో మండా! చంపేస్తున్నావే!
ఇంకా ఏమిటి?

గా—అయ్యో! నేనెం జేశానా.....

యో—ఎంజేశావ్ ?

గా—అయ్యో! బద్దరావతీ!

యో—ఏం ఏం? ఏమైంది భద్రావతి?

గా—నేను దాన్ని కుడా తాకట్టెటి తాగేశాను.

యో—సరే సరే. అల్లా చెప్పు. అది నీ తప్పుకాదులే. రాచయేనుగుని తాకట్టు వస్తువుగా ఒప్పుగున్న సారాకొట్టు వాడిదే తప్పంతా.

గా—(గారాంగా) ఆకితో నేను సెప్టేనే! వొడ్డిలాభం మీద కన్నేస్తే అసలుకి మోసంరా అని!

యో—ఆగాగు. (అని వినడం అభినయించి) ఎదో గోల! నీకు వినబడుతోందా?

గా—ఆ. భద్రరావతి సారా తాగి పారిపోతోంది. చుట్టు పక్క జనం భయంవేసి గోలచేస్తున్నారు.

యో—ఏమిటి అంటావ్? (ఎడమ పక్కనించి 'భద్రరావతి' 'పారిపోతోంది' 'పారిపోతోంది' వెనకాల 'నలగిరి' నలగిరి—అని కేకలు వినిపిస్తాయి)

గా—(సంతోషంతో నిబ్బరంగా) అమ్మయ్య! ప్రభువు అడ్డంకులు లేకుండా దాటాడు.

యో—ఒరేయ్! ఇంత అవాంతరం జరిగి తరవాత నువ్వొంకా తాగుతూ కూచోరా!

వ—(లేచి) కూచోనా! ఎవడా తాగింది? ఏమిటా తాగుతా, ఆనందమా, సారాయా? ఓరి అబ్బికానా, ఎవ డికిరా మతిలేకపోతా! నేం యాగంధరాయణ చారులం. (అని కు. మ. కి జరిగి) ఇదుగో (అని ఒక ఎర్రగుడ్డ ఊపి) నా స్నేహితులకి సంజ్ఞచేశాను, ఇల్లావచ్చి చూడు వాళ్ళని, వాళ్ళంతా వేషాలు విడిచేసి కూసంవిడిచిన తాచుల్లా డేన్నారు.

యో—(భయంతో) అయ్యబాబో! (ఎ. మ. కి పారిపోతాడు)

వ—మరేమనుకున్నావ్? ప్రభువు ఉప్పుతిని ప్రభువు తరపున పోట్లాడుతూ చచ్చిపోనివాడికి నీచమరణమూ నిరంతర నరకమూ రూఢి.

[కు. మ. నించి చూలుచూ కాలిమీదా చేతిమీదా తలమీదా గాయాలతో నిరిగిన కత్తితో యాగంధరాయణుడు వస్తాడు]

వ—(కు. మ. నించి వచ్చే యాగంధరాయణుణ్ణి చూసి) అయ్యో! అమాత్య యాగంధరాయణా (అని ఆయన్ని పట్టుకుని, వస్త్రాచీరి పీలికలు కాలికి చేతికి తలకి చుట్టి) ఎంతపని జరిగింది, ఎంతపని జరిగింది!

యా—(మూలుగుతాడు)

వ—ప్రభువు వెంట వెళ్ళకల్పిన భటుల్ని ఎదురుకున్నాడు గావును. ఘోరం! అంత మందిమీద ఒకరా?

యా—రుమణ్యంతుణ్ణి ముందు పంపేశాను. నువ్విక్కడ ఉండవలి సొచ్చింది. కత్తి ఒక ఏనుగు దంతానికి తగిలి విరిగి పోయేదాకా దెబ్బలాడాను. మన బలగం వస్త్రాం దను కొని వాళ్ళు వెనక్కి పోగా, నే నిట్లా వచ్చాను. మరి పోట్లాణ్ణు. పట్టుబడడమే. ప్రభువుని తన రాణితో సహా దాటించాం. వారి పేరు ప్రతిష్ఠలు దక్కించాం.

వ—నిశ్చయం అమాత్యా! దైవానుకూలంవల్ల కార్యం నిర్వహించాం. మరి మన్ని ఖైదులో పెట్టుకోమనండి. మిమ్మల్ని వీధుల్లో ఊరేగించనీండి—మీరు పిచ్చివాడుగా

తిరిగిన వీధుల్లో! అప్పుడు ఎంత త్యాగం చేస్తే మంత్రి కావచ్చో జనానికి తెలుస్తుంది.

యో—(కత్తి ధరించి కు, మ, నించి వస్తూ) ఏయ్! నేను రాజయోధుణ్ణి.

వ—(గట్టిగా సకిలిస్తాడు)

యో—(హడిలిపడి, సర్దుకుని) మీరు మా ఖైదీలు. భద్రావతిని పట్టుకున్నారట.

యా—అసంభవం. భద్రావతి అడవుల్లో హుటా హుటిగా పోతుంది. దాన్ని ఎవరూ అందుకోలేరు.

యో—అందుకనే నలగిరి యెక్కి మరొకరు వెంటాడు తున్నారు.

యా—నలగిరిమీద వత్సరాజు తప్ప మరొకడు ఎక్కడనే లేడు.

యో—వారి వెనకాలా వెడతారు భటులు.

యా—వెడదాం అనుకుంటూంటేనే వాళ్ళని పడుకో పెట్టి వచ్చాను.

యో—మీలో యాగంధరాయణుణ్ణి కోటలో ఖైదు చేసి కాపలా వేస్తారట.

యా—నేనే. వచ్చి సంకెళ్ళు వేయ్. కాని, నవ్వొస్తోంది. నగ పోయింతరవాత పెట్టె భద్రం చేసుకున్నట్టుంది.

యో—(సంకెళ్ళు వేసి కు, మ, కేసి చూస్తూ) అరుగో అమాత్య భరత రోహకులు! ఇటు వస్తున్నారు.

యా—(తనలో) ఈ భరతరోహకుణ్ణి బుద్ధిప్రజ్ఞవల్ల నేను జయించాను. ఇతడు ఉసూరు మంటూ వస్తూం

టాడు.....ఎన్నిసార్లు కుస్తీపడితే అన్నిసార్లు చిత్తయిన
వస్తాదేలాగ తల వాల్చేళాడు.

[చ. మ. నించి భరతరోహకుడు వస్తాడు]

భ—(తనలో) ఈ యాగంధరాయణి ఎల్లా ఈ అవస్థలో
చూడడం? కేవల ప్రభుభక్తి తత్పరుడై ఈ స్థితి తెచ్చు
గున్న మహానుభావుణ్ణి ఏమోహం వెట్టుగుని దెప్పనూ!
ఇతడు పన్నాగం అమోఘంగా నేళాడు, అప్రమత్తుడై
దాన్ని ఆచరించాడు, బుట్టలోకి పట్టినా బుసకొడుతూనే
ఉన్న పాంలాగ తల ఎత్తుకునే ఉన్నాడు. (వైకి) ఓరీ!
ఆయన సంకెళ్ళు తీసెయ్.

యో—(యాగంధరాయణుడి సంకెళ్ళు తీసేస్తాడు)

భ—యాగంధరాయణులకు వండునం.

యా—భో అమాత్య భరతరోహకా! ఆశ్చర్యంగా
ఉండే! నా శరీరం, సార్థక యోధుడి శరీరంలాగ, రక్త
సిక్తం అయింది, తండ్రి మరణానికి ప్రతిక్రియ చేసిన అశ్వ
త్థామలాగ నేను ప్రశాంతంగా ఉన్నాను.

భ—అమాత్యా! ఎత్తువేసి నెగ్గినప్పుడు కుడా ఆత్మస్తుతి
అవసరమేనా?

యా—తమకు మిథ్యాగజంతో వేసింది ఎత్తుకాదా,
అమాత్యా!

భ—వివాహం కాండే కన్యని తేవదీసుకు పోవచ్చా,
వత్సరాజు?

యా—వారికి లోగడే వివాహం అయింది గాంధర్వ విధిని, తమ రెక్క పోవచ్చు.

భ—మహాసేనుడి మీద ఇంతంత కుట్రలు చేస్తున్నార గదా, చివరకి వత్సరాజు ఏమవుతాడో, కౌశాంబి ఏమవు తుందో అనే భీతిలేదా మీకు ?

యా—మీ ప్రశ్న వింటే న వ్యోస్తోంది నాకు. మా ప్రభువు మీ కళ్ళముందునించేగా తప్పించుకుని బహి రంగంగా వెళ్ళిందీ ? ఆయనగురించి బెంగ నా కెందుకూ ? కౌశాంబి గురించి నాకూ బాధెందుకూ ? మాను నరికిన తరవాత కొమ్ములు కొట్టలేదే అని గుఱ్ఱస్తారా ఎవరై నా ?

[కంచుక ఏ. మ. నించి ప్రవేశిస్తాడు]

కం—(ఎ. మ. నించి వచ్చి, ఒకడీ త్తరమూ ఒకబంగారు పాత్రా భరతరోహకుడి చేతికిస్తూ) అమాత్యా! మహాసేన మహారాజు ఇవి మీ ద్వారా యాగంధ రాయణుల కిమ్మ న్నారు.

భ—(డీ త్తరం పుచ్చుకుని, చూసి) అమాత్య యాగంధ రాయణులకి—(అని యాగంధరాయణుణ్ణి చూసి) నా యెడల మీరు చేసిన తప్పిదంలేదు. మీ గుణాలు ప్రశంసకి పాత్రం. గతం మరవండి. నా సుహృద్భావానికి చిహ్నమైన ఈ పాత్ర స్వీకరించండి. (అని పాత్ర కంచుకి దగ్గిర్చించి తీసుకుని ఇయ్యబోతాడు).

యా—అయ్యా! నే ముట్టించిన యిల్లు ఇంకా కాల్తూ ఉంటూండగానే, మరణశిక్షకి పాత్రుణ్ణయిన నేను ఈ బహూ కరణ స్వీకరించడం ఉచితంగా కనపడదు. తీమించండి, (ఎ. మ. నించి పెద్దగోల వినపడుతుంది).

భ—(ఎ. మ. నించి పెద్దగోల వింటూన్నట్టు నటించి) ఏమిటి చెప్పా ఆ గోలా? డేగ తన్నుకుపోతూన్న పావురం చేసే గోలలాఉండే! కంచుకీ! తక్షణం వెళ్ళి అదేమో కనుక్కుని వెంటనే వచ్చి చెప్పు.

కం—(ఎ. మ. కి వెడతాడు)

భ—అమాత్యా! మహాసేన ప్రభువుమాటలు మీరు విన్నారు. నా మాట ఒకటి వినండి. విజయవంతమైన మీ ప్రభుభక్తి మీ చేతులో అపజయం పొందిన పక్షయొక్క మన్నన ఇంత త్వరలో పొందుతోంది అంటే, దాని మహిమకి వేరే తార్కాణ కావాలా? నా రాజు గుణగ్రహణ పారీణుడు, వీరరసమయుడు. మీ సచ్చీలం గుర్తించి చంప తగ్గవ్వారై మీరు చే జిక్కినా మిమ్మల్ని ఆదరించి పంపు తున్నారు—అని నా ఊహ, సభక్తికమైన నా ఊహని మన్నించండి.

కం—(ఎ. మ. నించివచ్చి) అమాత్యా! తల్లిదండ్రులకి తెలియకుండా యువరాణి వత్సరాజుతో వెళ్ళిపోయి నందుకు అవమానమూ దుఖిమూ భరించలేక, మహారాణి మేడ మీదినించి దూకి చనిపోవాలని సంకల్పం చెయ్యగా మహా

రాజు వెళ్ళి, ఆవిణ్ణి వారించి, తమ కుమార్తెకీ వత్సరాజుకీ తత్పూర్వమే గాంధర్వ విధిని వెళ్ళి అయుండడమూ క్షత్రియ మర్యాదలలో అది అనుమతింప బడడమూ ఆనందించ వలసిన సమయంలో దుష్టంచడం శోచనీయం కావడమూ, వత్సరాజు వాసవదత్తల చిత్రపటాలు సరసనిపెట్టి తంతు నడిపి వారి వివాహం జరిగిన సంగతి తమరే ఘోషణ చెయించడం కర్తవ్యంగా కనిపించడమూ, ఆమెకి నచ్చ చెప్పారట. అంతఃపుర స్త్రీలంతా వివాహ యత్నాలుచేస్తూ వివాహ పరికరాలన్నింటినీ తమ ఆనందబాష్ప జలంతో ఊశనచేసి అమరుస్తున్నారట.

యా—అనగా, మహాసేన మహారాజుకుడా ఈ వివాహ సంబంధం అంగీకరించా రన్నమాట. అయితే, అమాత్యా! ఆ బహుమతిపాత్ర స్వీకరిస్తాను; ఇల్లా ఇయ్యండి.

భ—మహాసేన మహారాజు ఇంకా తమరికి ఏం జెయ్యాలని తమ కోరిక ?

యా—కోరింది జరిగింది. ఇక, వారిదయ మాకు చాలు. (అమాత్యులు పరస్పరం నమస్కరించుగుంటూ ఉండగా,)

(తెర)

స్వప్నం

(అరురంగాల చూపకం)

పాత్రలు

ఉదయనుడు (వత్సరాజు)

యాగంధరాయణుడు (మంత్రి-కాలవేది)

వసంతకుడు (విదూషకుడు, రాజస్నేహితుడు)

విద్యార్థి

ఉదయన కంచుకి

మసకసేన కంచుకి (బాదరాయణుడు)

వాసవదత్త (ఉదయన భార్య-జలజ)

పద్మావతి (యగధరాజైన దర్శకుని సోదరి)

మల్లిక (దాసి)

రంగాలపేర్లు

- 1 యాగంధరాయణ పన్నాగం
- 2 లావాణక వృత్తాంతప్రకటన
- 3 పద్మావతీ వివాహనిశ్చయం
- 4 అంతర్యక్షోభలు
- 5 స్వప్నవాస్తవికత్వం
- 6 చిత్రపట దాంపత్యం

రంగం—వచ్చే పాత్రలు

- 1 వ, వా, యా
- 2 యా, వా, ప, కం, వి
- 3 ప, వా, మ
- 4 వ, మ, ప, వా, డి
- 5 డి, వ, వా, కం
- 6 బా, మ, డి, ప, వా, యా

పాత్ర—వచ్చే రంగాలు

- డి—4, 5, 6
- యా—1, 2, 6
- వ—1, 4, 5
- వి—2
- డి కం—2, 5
- మ కం—6
- వా—1, 2, 3, 4, 5, 6
- ప—2, 3, 4, 6
- మ—3, 4, 6

రంగం-1

[ఒక ఉన్నత పీఠంమీద వానవదత్త కూర్చుని ఉంటుంది. ఒక పక్క
వీణ ఉంటుంది. కు. ఎ. నించి వనంతకుడు వస్తాడు]

వ—(కు. ఎ. నించి వస్తూ) మహారాణీ, శుభమస్తు!

వా—(లేచి, నమస్కరిస్తూ) దయ చెయ్యండి, మహాత్మా!
చంద్రికని పంపి ఫలారం తెప్పించుతాను. ఒసీ!

వ—అమ్మమ్మమ్మ! పిలవకండి. వాళ్ళేవళ్ళూ లేకుండా
చూసుకుని రావడం అయింది. తమరి దర్శనం నిమిత్తం
కాలవేది అనే ఒక తపసి వచ్చారు.

వా—మహారాజుగారి దర్శనం అయిందా?

వ—లేదు. ఏదో ఒక పరమార్థం ఉందిట. తమ రే
కటాక్షించాలిట.

వా—నావల్ల అయేది నేను ముఖ్యంగా చేస్తాను. వారిని
రమ్మనండి. ఇదుగో పీఠం! (అని ఒక పీఠం పక్కనించి
తెచ్చి వేస్తుంది.)

వ—చిత్తం చిత్తం. (అని, కు. ఎ. కి వెళ్ళిరాగా, వెన
కాలే తపసి వేషంలో యశాగంధరాయణుడు వస్తాడు.)

వా—(తపసికి నమస్కరిస్తూ) మునీశ్వరా! వందనం.
దయ చెయ్యండి. తమ రాకవల్ల మా గృహం పావనం
అయింది.

వ—అమ్మా! తమరు వీరిని ఇదివరకు చూశారు.

వా—లేదు, మహాశయా, చూడ లేదు.

వ—అమ్మా క్షమించండి. ఆశ్చర్యం తట్టుకోండి. వీరు అమాత్య యాగంధరాయణులు!

వా—ఔరా! ఏమి అద్భుతం! ఏమిటిది అమాత్య శేఖరా!

యా—అమ్మా! క్షమించండి. మహాప్రభువుకి తెలియ కుండా కొంత గ్రంథం జరగవలసిన అవసరం వచ్చి పడింది. ఆ జరగబోయే కాండలో నేను ధరించ వలసాచ్చే వేషం ఇప్పుడే ధరించి ఇతరుల్ని మోసగించడానికీ మీకు చూపించ డానికీ వచ్చాను. మరి తీసేస్తాను. (అని గడ్డమూ కాషాయి లుంగీ తీసేస్తాడు)

వా—జరగ వలసి ఉన్నది సెలవియ్యండి, అమాత్యా!

యా—మహారాణీ! మన రాజరికం పోయే అవాంతరం వచ్చింది. ఆరుణి అనే రాజు లేచాడు. వాడు చెడిబతిగిన నీచుడు. వాడు మన వత్సరాజ్యంలో చాలా భాగమూ రాజ ధాని కొళ్ళాంబీ కుడా తనవే అంటున్నాడు. వాడు మన మీద విధిగా దాడిచేస్తాడు. వాడి ధాటికి నిల్చి రాజ్యం నిలబెట్టుకునే త్రాణ మన దగ్గర లేదు. ప్రభువువారి ఆంత రంగినులమైన నేనూ, ఈ వసంతకుడూ, కుమణ్ణుంతుడూ కలిసి సంప్రతించాం. మాకు ఒకే ఒక పన్నాగం తోచింది. ఆ రహస్యం తమతో చెప్పాలని వచ్చాను.

వా—మహారాజుగారితో చెప్పకుండానే!

యా—చిత్తం, వారు ఈ పన్నాగానికి ఒప్పుకోదు. ఈ పన్నాగం తప్ప గత్యంతరం లేదు. ఈ పన్నాగం ఆచరించి నెగ్గకపోతే మన రాజ్యం మన కుండదు.

వా—అయితే ఈ పన్నాగం అవశ్యంగా ఆచరించి తీరాలి. సెలవియ్యండి.

యా—మగధ దేశ రాజు దర్శకుడు. అతడు మనకి సాయ పడితే దుష్టుడైన ఆరుణిని అవలీలగా ఓడించవచ్చు.

వా—సరే, దర్శక రాజు సాయం కోరండి! మరి పన్నా గం ఏమిటి?

యా—ఆయన తన బంధువులకి కుడా ఓ పట్టాన సాయానికి రాడు. అతడితో మనకి ఇదివరలో శాంధవ్యం లేదుగనక ఇప్పుడు చెయ్యాలి, చేసి సాయం అడగాలి.

వా—సరే, అమాత్యా! చెప్పండి.

యా—దర్శక రాజు చెల్లెలు పద్మావతి. ఆ పద్మావతిని మనం కలుపుకుంటే తప్ప అతడు మనకి సాయపడడు.

వా—కలుపుకోడం అంటే వెళ్ళాడడం అనేగా తమరి సంకల్పం? మన ప్రభువువారు ఆ అమ్మాయిని చేసుకుంటేసరి!

యా—అమ్మా క్షమించాలి. తమరు ప్రభువువారి బహిఃప్రాణిమని మాకు తెలుసు. రెండో స్త్రీని కుడా వివాహం చేసుకోండి ప్రభూ! అని వారిని కోరడానికి ఎవడికి నోరు వస్తుంది తల్లీ! రాజ్యం గతించినా సరే లోకం నశించినా సరే ప్రభువువారు అటువంటి ప్రసక్తి తీసుకు రాని

స్తారా, అమ్మా! పోనీ, చావుకి తెగించి అటువంటి సలహాతో వారి ఎడర పడదామూ అంటే, మరో చిక్కొచ్చింది. మహారాణి వాసవదత్తవంటి ధర్మపత్ని ఉడయన మహాగాజుకి ఉంటూండగా, తన సోదరిని ఉడయనుడి కియ్యడం అసంభవం పొమ్మని నిమ్మర్షగా చెప్పేశాడు దర్శకుడు. అందుకని, ఒప్పుకోండని మీతో చెప్పడానికే మనసొప్పడం లేదూ, మీరు కోరినా సరే ప్రభువు ఒప్పుకోరూ, ప్రభువు ఒప్పుకున్నా సరే ఆ పక్షం వారు పిల్లనియ్యరూ! ఇయ్యకపోతే బాంధవ్యం లేదు. బాంధవ్యం లేకపోతే సాయం రాదు. సాయంలేకపోతే, మనకి రాజ్యం నిలవదు.

వా—రాజ్యక్షేమం మాత్రమే మనస్సులో పెట్టుకునే తమబోటి మంత్రులు అరుదు. అమాత్యా! మీకు వందనాలు, తమసమస్య నాకు బోధపడింది, మహాత్మా! ఇప్పుడు చెప్పండి తమ పన్నాగం, నేను ప్రతి అక్షరం ఆచరిస్తాను.

యా—పన్నాగం ఒక నాటకమే, మహారాణీ! ప్రభువూ తామూ నేనూ రుమణ్యంతుడూ వసంతకుడూ కొద్ది పరివారమూ విహారం బయల్దేరడం, లావాణక ప్రాంతంలో విడిది చెయ్యడం, ప్రభువుని వేటకని పంపడం, వారి పరోక్షంలో విడిది గృహానికి నిప్పంటించడం, ఆ దారుణాగ్నిలో తమరు అదృశ్యులై నా రనడం, మీ రక్షణకోసం పరిగెట్టి నేను అందులోపడి కాలిపోయా ననడం, ప్రభువు రాగానే

వారు మరేమీ అఘాయిత్యం చెయ్యకుండా మంత్రీ రుమణ్యం తుడూ మిత్ర వసంతకుడూ వారిని ఓదార్చడం.

వా—అయ్యో! అందుకు ప్రభువు ఎంత బాధ పడ తాలో!

యా—మీరు ఎంత బాధపడాలో! ఎన్ని శరీరాలూ ఎన్ని మనస్సులూ బాధపడందే రాజ్యక్షేమం దక్కుతుందా తల్లీ? బాధ తప్పించడం ఎవరి తరం?

వా—వసంతకా! మీరు ప్రభువుని ఓదార్చగలరా?

వ—ఏం చెప్పను తల్లీ! నా బుద్ధి యావత్తూ ప్రయోగిస్తాను. ప్రభువువారు సత్యం ఎరక్క బాధపడతారు, తక్కిన వాళ్ళం సత్యం ఎరుగుండి బాధపడతాం. కాని, నేనూ రుమణ్యంతుడూ ఇద్దరంకదా! ప్రభువుతో మే మిద్దరం ఏదో తంటాలు పడతాం.

యా—తంటాలుపడి ఓదార్చడమేకాదు, వారు తిరిగి వివాహం చేసుకోడానికి సంసిద్ధంగా ఉండేలాగ వారిని మీరు తయారు చెయ్యాలి. వారికి పత్నీవియోగం వచ్చిందనేవార్త తెలియగానే, తన చెల్లెల్ని చేసుకో వలసిందని దర్శకుడు వారికి రాయబారం పంపుతాడు.

వా—సరే, అమాత్యా, ప్రభువుతో వారు తంటాలు పడతారు, ప్రభువుమాట సరి. నా మాట! మరి, నేను యధార్థంగా మరణించను గనక, నే నెక్కడ దాక్కోనూ? నా గతేమిటి? నిజంగా మరణిస్తే నయమేమో!

యా—అమ్మా అమ్మా! ఎంత మాట అన్నామా!
నేను కోరుతున్నది సర్వజన శ్రేయస్సని తమరు నమ్మి
కటాక్షిస్తారనే సమ్మకంతో తమతో ఇంతవరకు మరచిచేసు
కున్నాను. కటాక్షించకపోతే, ఆగిపోతాను.

వా—అమాత్యా! ప్రభువుగారి యెడల నా భక్తి విశ్వా
సాలు ప్రకటించడానికి నేనుకుడా నా ప్రాణం అయినా సరే
అర్పించడానికి అన్నానే కాని, మరొక ఉద్దేశం నాకు లేదు.
మీ పన్నాగంలో నా భాగంకుడా చెప్పండి.

యా—నేను తపసివేషం — ఇందాకటిది, ధరిస్తాను.
తమరు మునికన్య వేషంధరించి జలజ అనే పేరుతో నా
చెల్లెలుగా ఉంటారు. నేను తమర్ని తీసుకుని వెడతాను.

కా—తీసిగెళ్ళి కాళీలో దింపండి.

యా—కాదు, తల్లీ! నేనే కాళీ వెడుతున్నట్టున్నా,
ఒక సువత్సరంలోగాని తిరిగి రాలేనన్నట్టున్నా, అంత
వరకూ నా చెల్లెలైన మిమ్మల్ని తమ దగ్గర సెట్టు గోడం
నాకు చాలా సదుపాయం అన్నట్టున్నా ప్రార్థించి, మిమ్మల్ని,
ఆ దర్శక రాజు చెల్లెలు పద్మావతి దగ్గరే అప్పగిస్తాను.

వా—అది మరీ చిక్కేమో?

యా—అది తమకి మరీ బాధేమో అని నాభయంగాని,
ఇతరత్రా ఏమీ చిక్కులులేని స్థలం అదొక్కటే! తమరు
పద్మావతి దగ్గరుంటే, ఈ కాలం అంతా మీరు ఎక్కడ
ఉన్నారో అనే శంక ప్రభువు వారికి కలగనే కలగదు. వారు

వియోగ బాధ పడినా చివరకేనా సందేహారహితమైన
సంతోషం పొంద గలుగుతారు.

వా—సరేకాని, అమాత్యా! నన్ను పద్మావతి దగ్గర
ఉండగా ఎవరేనా పోల్చుకుంటే?

యా—అమ్మా! ఇందాకా మీరు నన్ను పోల్చుకో
గలిగారా? మీ రెంత మునికన్య వేషంలో ఉన్నా మీ
స్వభావం గుర్తించి పద్మావతి మిమ్మల్ని మన్నించి తీరు
తుంది. మిమ్మల్ని పోల్చుకోడానికి ఎరుగున్నవాళ్ళు ఉంటే
కదా!

వా—ఎప్పుడూ ఉండరా?

వ—ఉండకేం? ఏదో న్యవహారం మీప కల్పించి
అక్కడికి నేను ప్రభువుగారిని తీసుకు చక్కారానూ? పద్మా
వతిని వారు చూసేటట్టు చెయ్యనూ?

యా—నిజమే, మహారాణీ! ప్రభువువారు దర్శకుడి
రాజధానికి వచ్చిఉన్నప్పుడు, వారి కంట మాత్రం మీరు
పడకండి.

వా—అలా ఎంతవరకూ?

యా—అమ్మా, ఏం చెప్పనూ? దర్శకరాజు సాయపడి,
శత్రుక్షయం అయి, మన క్షేమ స్థితి కట్టుదిట్టం అయ్యే
వరకూ కుడా మీరు అజ్ఞాతంలో ఉండడం కర్తవ్యం.

వా—మరి మోక్షం?

యా—నేను తపసిగా వచ్చి నా చెల్లెల్ని తీసికెడతాను
రమ్మనండి—అని కోరినప్పుడు.

వా—మంత్రిశేఖరా! ఇట్లా సర్వార్పణం చేస్తూన్న మీ
యొక్క ఋణం నేనూ ప్రభువూ ఎట్లా తీర్చుకోగలం?

యా—అమ్మా! మీరు నా హృదయావేదన బోధ
పరుచుకుని, నాపన్నాగం ఆవరించడానికి సాహసించి, అంగీ
కారం ఇయ్యడమే ఇప్పట్లో నాకు మన్నన.

వా—వసంతకా! మీ ఋణం?

వ—అమ్మా! ఫలారాలు చేసిచేసి మీకే ఋణపడి
ఉంటాను, ఆ లెఖిలన్నీ ఇప్పుడు తేల్చడం మొదలెడితే
నాకే చిక్కు, ప్రస్తుతం ఊరుకోండి.

వా—అమాత్యా! అజ్ఞాతంలో తమరు ఎక్కడుంటారు?

యా—ఎదేనా మఠంలో! మకాంపెట్టి, సంగతులు
గ్రహిస్తూ ఉంటాను. అమ్మా, సెలవు, వందనం.

వ—తల్లీ, వందనం, సెలవు.

వా—(వాళ్ళకి నమస్కరిస్తూండగా)

(తెర)

రంగం-2

[రెంవోతెర ఏవట, కు. ఏ. నించి ముందు కాలవేడి, అతడివెనక కష్టంతో నడుస్తూ జలజా వస్తారు.]

యా—(కు. ఏ. నించి వెనక వడకలోవస్తూ) రండమ్మా రండి. మిమ్మల్ని ఎంతదూరం నడిపించానో! మీకన్ను ఎండవరగదు, మీకాలు మన్నెరగను. అటువంటి మిమ్మల్ని నేను శ్రమపెట్టవలసాల్సింది.

వా—(కు. ఏ. నించి వస్తూ) నా శ్రమకేమిలెండి. ప్రభువు ఎట్లాఉన్నారో అని నా బాధ, ఇప్పుడిప్పుడే మీతో మాట్లాడి వెళ్ళినవాడు బాటసారి కానట్టున్నాడు?

యా—బాటసారి కాడమ్మా, చారుడే, అతడు సంగతులు చెప్పి వెళ్ళాడు. అనుకున్న ప్రకారమే విడిది కుటీరం అంటించారట. లోగడే మనుషుల ఎముకలు కొన్ని అక్కడ ఉంచారట. సగం కాలిపోయిన మన దుస్తులు బాగర్త చేశారట, వీణ ఎక్కడో పారేశారట, రాజువచ్చి అగ్నిలో దూకబోయారట.

వా—(కళ్లు కప్పుకుని) అయ్యో!

యా—కాని, రుమణ్యంతుడు వారికంటే ముందేదూకి వార్ని పట్టుకుని బతుటికి నెట్టగా వసంతకుడు కాళ్ళు పట్టుకుని వార్ని ఆపేశాడట. ఎప్పటికప్పుడు వారిని మరిపించి మీ గురించిన ప్రసంగం రాకుండా వాళ్ళు బాగర్తపడు

తున్నాడు. ననుకొనుదు తనెంత భోజనప్రియుడైనా ప్రభువు
భోజనం చేస్తేగాని తనూ చెయ్యకని పట్టి వారు ఎంగిలి
పడేటట్టు చేస్తున్నాడట. యమణ్యంతుడికి నిద్రాహారాలే
లేవుట.

వా—అమాత్యా! వారి మనఃక్షోభతో పోలిస్తే నా
శరీరశ్రమ ఒక లెట్టా!

యా—నిజమే, మహారాణీ! వారు నిద్రపోదుట, ఒక
వేళ తప్పిచారి ఎప్పుడైనా ఓ కునుకుపట్టినా, స్వప్నంబో
మిమ్మల్ని భావించి లేచి కూర్చుంటారుట!

వా—అయ్యో! ప్రభూ! ఉండకూడనట్టు మీరున్నాడు,
లేనేలేనట్టు నేనున్నాను. ఎక్కడి రాజకీయమోకదా!

(ఎ. ఎ. నించి “దార్లొంచి తప్పుగోండి, తప్పుగోండి”
అని వినపడుతుంది.)

యా—అమ్మా! మనం నగరప్రాంతాలకి వచ్చాం.
(అని, ఎ. ఎ. కి వెళ్ళివచ్చి) ఇదేదో ఆశ్రమంలా ఉంది.
ఇక్కడమడా జనాన్ని కేకలేసి తోలుతున్నారే! వల్క
లాలు ధరించి, ఫలాలు తింటూ తపస్సులై యిక్కడనొచ్చి
ఉండడం ఇల్లాంటి ఆజ్ఞలూ నిబంధనలూ వదుల్చుకోవాలనే
కదా. ఎవడో భటుడు! అవృష్టంవల్ల ఉద్యోగస్తుడై పొగ
రెక్కి కీచుకంతంతో ఈ ఆశ్రమప్రశాంతత్వం భంగపరు
స్తున్నాడు. పామరుల్ని ఆజ్ఞపెట్టినట్టే ఆశ్రమవాసుల్ని
పెడుతున్నాడు.

వా—(ఎ. ఎ. కి జరిగి చూసి) ఎవడండీ, జనాన్ని అట్లా అదర కాయించి పా రేస్తున్నాడూ ?

యా—వాడాండీ ! మార్గంలోంచి జనాన్ని తరిమేసి, తను ఋజుమార్గంలో లేని సంగతి ఋజువు చేసుకుంటూన్న ఉద్యోగి.

వా—వాడిల్లావచ్చి నన్నూ తప్పుగోమంటాడా ?

యా—ఏం చెప్పను, తల్లీ ! ఆ కారంనూత్రమే చూసి ఆంతర్యం తెలుసుకోలేనప్పుడు దేవతలైనా సరే తూల నాడుతూనే ఉంటారు, అల్పులు.

వా—నాకు ప్రమాణబాధకంటె ఇటువంటి వంచనే ఎక్కువ బాధ.

యా—ఈ స్వల్పాలకి నొచ్చుకోకండి. వేషాడంబరమూ పటాటోపమూ వంటివి మీరు పూర్తిగా చూసేఉంటిరిగదా! ప్రభువువారి విజయంతో అవన్నీ మళ్ళీ చూస్తురుగాని. కాల గమనంతో అదృష్టచక్రం తిరుగుతుంది. సందులో బండి వెళ్ళేటప్పుడు చక్రపాకులు కిందివి పైకిపోవడం చూడచ్చు.

(ఎ. ఎ. నించి కంచుకివచ్చి, ఎవమకే తిరిగి ఎవరో మందలిస్తూన్నట్టు, మాట్లాడాలి).

కం—(ఎ. ఎ. నించి వెనక్కి జరిగివస్తూ) ఎవరడీ! శంభ మ్మకా! “దాల్లో లేవండి, తప్పుగోండి, ఏయ్, మిమ్మల్నే” అంటూ మోటుగా ఇక్కడ కుడా జనాన్ని గదమ కూడదు. ఇది ఆశ్రమం. మన ప్రభువు పేరు మలినం చెయ్యకూడదు.

ఆశ్రమ వాసులమీద ఆగ్రహవాక్యాలు తగవ్. అటువంటివి తప్పించుకోడానికే మహాత్ములు ఆశ్రమాల్లోకి వచ్చి ఉండడం.

యా—(వాసవదత్తికి సంజ్ఞ చేసి కు. ఎ. వెళ్ళి ఉండమంటాడు)

వా—(కు. ఎ, కి వెడుతుంది).

యా—అయ్యా! ఆయన ఎవరోగాని జనాన్ని అట్లా ఈసడిస్తున్నారేం? తమరు చాలా వివేచనగల వాదులా ఉన్నారు.

కం—అతడు సామాన్య భటుడు. నేను కంచుకిని మహాత్మా!

యా—ఏ రాజువద్ద, మహాశయా!

కం—దర్శకరాజు వద్ద.

యా—వచ్చినవాడు మీ మహారాజేనా?

కం—కాదు. మా ప్రభువుగారి సోదరి, పద్మావతీదేవి. తెల్లి గారు వానప్రస్థంలో ఉండడంనించి, వారిని చూసి రావడానికి ఈమె వెళ్ళి వచ్చారు. తిరిగి నగరానికి వెడుతూ, ఒక దినం ఈ ఆశ్రమంలో గడపాలని ఆమె కుతూహల పడ్డారు. కాని, ఆశ్రమవాసులూ అతిథులూ కుడా ఏ విధమైన ఆటంకమూ లేకుండా, రాజసోదరి ఇక్కడ బసచేశారనే సంకోచం లేకుండా సమిత్కుశఫలాలూ జలమూ తెచ్చుకోవచ్చు. ఈమె ఆశ్రమ ప్రశాంత కృత్యాలు

చూడకంకంటె మరోటి ఏదీ కోరదు. ప్రజలలాగే ఈమె కూడా చట్టాలకి లోబడి ఉంటారు.

యా—చి త్తం, మీ రాజధాని ?

కం—ఇక్కడే, రాజగృహం.

యా—అయ్యా!

కం—ఉండండి, వస్తాను. (అని, ఎ, ఎ, కి వెడతాడు)

యా—(తనలో) ఓహో! దైవానుకూల్యమే! ఈ విడే పద్మావతి, మగధయువరాణి, ఉదయనరాజుని పెళ్ళాడ గలట్టు పుష్పక భద్రకులచేత జోశ్యం చెప్పబడ్డ కన్య! ఆ జ్యోతిషం ధర్మచూ అనే నేను ఎత్తులు వేస్తూంటా. ఎంత ఆశ్చర్యమో! కాస్సేపటి కిందట వీళ్ళ గర్వాలాపాలంటే నేను ఎంత మండిపడ్డానూ? నా కప్పుడే ఆ కోపం పోతోంది. మన కోరికల్ని బట్టిగదా మన స్నేహద్వేషాలూ! ఈవిడ ఉదయనరాణి అయినట్టున్నూ వత్సరాజ్యాన్ని గట్టెక్కించి నట్టున్నూ అప్పుడేతోచి, ఈవిడమీద నాకు భక్తి బయల్పేరు తోంది, ఈవిణ్ణి చూడకుండానే. (అని, ఎ, ఎ, కి జరిగి చూస్తూ) అదుగో. ఒక వృద్ధురాలు ఆమెను దీవించి ఆమెకి స్వాగతం ఇస్తోంది. పద్మావతి తన కృతజ్ఞత తెలుపుతోంది. ఆ వృద్ధస్త్రీ మాటతో ఆమెకి చిరునవ్వు వస్తోంది. బహుశ వివాహ సంబంధ విషయం అయింటుంది.

కం—(ఎ. ఎ, నించివస్తూ) అయ్యా! తమరు రావచ్చును (అని, ఎ, ఎ, కి వెడతాడు)

యా—(ఎ. ఎ. కే వెడతాడు)

(రెండ్ తేర లేవగా పద్మావతి ఉన్నతాసనం మీద కూర్చుని ఉంటుంది, ఎ. మ. నించి కంచుకీ కాలివేడి వస్తారు).

ప—కంచుకీ !

కం—అమ్మా !

ప—ఆశ్రమవాసుల్లో ఎవరికీ ఏమి కోరిక ఉంటే అది నన్ను కోరుకోవచ్చును, అని అందరితోనూ చెప్పడం అయిందా ?

కం—చిత్తం. అయినా, తృప్తిలేనివాళ్ళు ఇక్కడ లేకే లేదు గావును, ఎవ్వరూ ఒక్క కోరికా కోరుకోలేదు. కాని, అమ్మా, ఈ తపస్వి ఒక అతిథి.

ప—అయినా సరే, వారితోకుడా చెప్పండి.

కం—చిత్తం. మునిసత్తమా ! మగధయువరాణి, పద్మావతిదేని మీరు ఏమి కోరుకుంటే అది మీకు సంతోషంతో ఇస్తారు. వీరి వ్రతం ఫలించడానికి అదీ వీరు పెట్టుకున్న నియమం. పాత్రలా, వస్త్రాలా, దక్షిణలా, మీచిత్తం. మీ కోరిక తీర్చడానికి వీరు తక్షణం అనుమతించడమే కాకుండా దానిని నెరవేర్చడానికి ఆజ్ఞకుడా చేసేస్తారు. చెప్పండి. ఏమి కావాలి ? మీరు మీ కోరిక ప్రకటించడమనేది వీరి యెడల మీరు చూపే దయగా వీరు భావిస్తారు.

ప—కోరండి, మునిసత్తమా !

యా—ఒక చిన్న ఉపకారం మీరు చేసిపెట్టాలి.

ప—అవశ్యం. చెప్పండి.

యా—(కు. ఎ. కి చూపిస్తూ) ఇక్కడే నా సోదరి ఉన్నది. ఆమె పేరు జలజ. ఆమె భర్త దేశాంతరం లో ఉన్నాడు. నేను దూరప్రాంతం వెళ్ళి తీరవలి సాచింది. నేను మళ్ళీ వచ్చి ఈమెను తీసిగెళ్ళేవాకా ఈవిణ్ణి మీ దగ్గర పెట్టుకోవాలి. నేను కోరేది ధనమూ కాదు కనకమూ కాదు, వస్తువూ కాదు వాహనమూ కాదు. అందువల్ల, నాకోరిక మీకు కొంచెం విరుద్ధంగా కనపడవచ్చు. కేవలం బతుకు తెరువు నిమిత్తం సన్యసించిన బాపతు కాదు నాది. ఈ యువరాణి బుద్ధిశాలినీ గుణవంతురాలూ గనక నాసోదరి ఈమె చేతులో క్షేమంగా ఉండగలదు.

కం—సరి సరి. ఇదేం కోరికండోయ్ ! ధనం ఇచ్చే య్యచ్చు, తపస్సు ధారపోయ్యచ్చు, ప్రాణాలుకుడా సమర్పించి ఊరుకోవచ్చు. కాని, అప్పగించిన వ్యక్తిని గురించి జాగ్రత్తపడడం దుర్ఘటం. ఇందుకు మనం ఎట్లా ఒప్పుకోగలం, యువరాణీ ?

ప—అ దేమన్నమాట, కంచుకీ ! ఏదైనా సరే కోరుకోండని మొదట ఘోషణచేసి, తీరా కోరుకున్న తరవాత మనం ముఖాలు చూసుకోడం ఉచితమా ? అయ్యా, తమ సోదరిని తీసుగురండి.

యా—(కు. ఎ. వెళ్ళి అప్పుడే జలజని తీసుగు వస్తూ) ఇదుగో, నా సోదరి. ఈమెను మీరు ప్రాణప్రదంగా చూసుకోవాలి. మీ ఔదార్యానికి ఎంతో కృతజ్ఞుణ్ణి.

ప—అట్లాగే. ఈ క్షణానించి ఈమె పూచీ నాదీ !
జలజా, రా. మీ అన్నగారు వచ్చేవరకూ నువ్వు నాతో
ఉండుగాని.

వా—(పద్మావతి కేసి జరుగుతుంది)

యా—(జలజతో) సోదరీ! నా అదృష్టంవల్ల నువ్వు
సరియైన చోట ఉండబోతున్నావు. ఇక్కడికి సగంపని
అయింది. ఇక నా పని నేను చక్క పెట్టుకుని సకాలంలో
వస్తాను నిన్ను తీసుకుని వెళ్ళడానికి. అమ్మా సెలవు, అయ్యా
సెలవు.

[అని కు. ఎ. కి వెళ్ళబోతుండగా, కు. ఎ. నించి

ఒక విద్యార్థి వస్తాడు]

వి—(కు. ఎ. నించి వస్తూ) అబ్బబ్బబ్బ! నిస్త్రాణ
వస్తోంది. ఎక్కడ ఏశ్రమించను? ఇదేదో ఆశ్రమంలా
ఉండుకుంది. అబ్బ! బెడరకుండా మేసే లేళ్ళు, శ్రద్ధాపేక్షల్తో
పెంచబడే వృక్షాలు, ఫలపుష్పాలతో మూలిగే కొమ్మలు,
దూడల్ని చూసుకుని మురిసే కపిల గోవులు, నాగేటి
చాలెరగని విశాల భూములు! అబ్బ! (అని పైకి చూస్తూ)
నల్లమేఘాల పందిళ్ళు వేసే హోమధూమా లయుంటాయి!
(కంచుకిని చూసి) ఆశ్రమం కాదా ఏమిటి చెప్పా! (అని,
నడిచి పద్మావతి వాసవదత్తల్ని చూసి) రాణివాసం వారు
కుడా ఉన్నట్టున్నారే!

కం—భయంలేదు, రండి. ఆశ్రమంలోకి అంతా స్వేచ్ఛగా రావచ్చు. (అని పక్కనించి నీరు తెచ్చి) అయ్యా, కూర్చోండి. దాహం పుచ్చుకోండి.

పా—(జంకి. సర్దుకుని, వెనక్కి అంగ వేస్తుంది)

ప = భయంలేదు జలజా! పరాయివ్యక్తి ఒక విద్యార్థి! అంత భిడియం అవసరంలేదు. ఇంత పిరికి దాన్ని జాగ్రత్త పెట్టడం గురించి మాకు భయమూ అవసరం లేదు.

యా—అయ్యా! తమరెవ్వరు?

ప—(కూచుని, దాహం పుచ్చుకుని) నేను ఒక విద్యార్థిని.

యా—తమరాక ఎక్కణ్ణించి, పోక ఎక్కడికి? తమదే గ్రామం?

వి—నా స్వగ్రామం రాజగృహం. ఇటీవల వేదాధ్యయనం నిమిత్తం లావాణక గ్రామంలో ఉంటున్నాను.

యా—మీ అధ్యయనం పూర్తి అయిందా?

వి—ఇంకా లేదండి.

యా—మరి వచ్చే శారేం?

వి—అక్కడ మహాదాదాణం ఒకటి జరిగిందండి.

యా—ఏమిటి నాయనా అదీ?

పా—(భయపడుతుంది).

వి—ఉదయను డనేరాజు అక్కడ మకాం చేశాడు. అవంతిరాజు కూతురు అతడి రాణి. ఆమెమీద ఆయనకి

గాఢప్రేమ. ఒక నాడాయన వేటకి వెళ్ళగా, వారి కుటీరం నిప్పంటుగుని, ఆరాణి అగ్నికి ఆహుతి అయిపోయింది.

యా—అయ్యో!

వి—ఒక మంత్రుడు, యశాగంధరాయణుడు, ఆవిణ్ణి రక్షించడానికని మంటల్లోదూకి తనూ భస్మమై పోయాడు. వేటనించి రాజు తిరిగి వచ్చి, రాణిమంత్రుల మరణాలు విని, తనూ పోదల్చి ఆ చిచ్చులో దూకబోయాడు. ఆయన్ని వారించడం అక్కడున్నవాళ్ళకి బ్రహ్మాండం అయిపోయింది. ఆవిడ ధరించే దుస్తుల్లో కొన్ని సగం కాలినవి మిగలగా, వాటిని హృదయానికి హత్తుగుని ఆయన మూర్ఛిల్లి పడి పోయాడు.

వా—(కళ్ళ నీళ్ళు పెట్టుకుంటుంది)

ప—జలజా! పర బాధల సంగతి వినేసరికే ఏడుస్తున్నావే?

కం—పాపం, ఈమె హృదయం ఎంత కోమలమో!

యా—మీరు సరిగా పోల్చారు. నా సోదరి హృదయం నవనీతం. నీ కథ కానీ బాబూ!

వి—కథ కాదు, మునివర్యా! కళ్ళతో చూశాను. క్రమేణా రాజుకి తెలివి వచ్చింది.

ప—పోనీండి, పాపం, దైవకృపవల్ల ఆయన జీవించే ఉన్నాడుగదా. ఆయన మూర్ఛిల్లిన సంగతి వినగానే నా హృదయం శూన్యమైపోయినట్టు తోచింది క్షణంక్రితం.

యా—చెప్పబాబూ!

వి—రాజుకి స్పృహవచ్చి నేలమీద దొర్లినోయాడు. బాధతో, 'హా వాసవదత్తా, అవంతిరాజపుత్రీ, హృదయ ప్రియా, ప్రియవిద్యార్థినీ' అంటూ కేకలు పెట్టి ఆయన విలపించాడు. ఏ చక్రవాకంగాని ఏ గంధర్వుడుగాని తన ప్రేయసికోసం అంత విలపించినట్టు వినం. భర్తచేత అంత మనసారా ప్రేమింపబడే కాంత ఎంతధన్యురాలో! ఆవిడ కాలిపోతేం మాయం అయితేం. భర్తహృదయంలో కణ కణలాడుతూ స్థిరంగాఉంది.

యా—సరేగానండి, మరెవ్వరూ ఆయన్ని ఓదార్చనే లేదూ?

వి—ఓదార్చకేమండీ! యమశ్వాతు డనే మంత్రి ఉన్నాడు. ఆయన రాజుని ఓదార్చడానికి పడని శ్రమంటూ లేదు. రాజే ఆయనలోకం. కన్నీళ్ళతో ఆయన చెక్కిళ్లు గాడిపడ్డాయి. రాత్రింబగళ్లు దుట్టిస్తూ, రాజు ఏ కళలో ఉన్నా, రాజుని అంటే ఆయన ఉంటున్నాడు. తన స్థితి తన వేషమూకుడా ఆయన చూసుకోడంలేదు. ఒక వేళ రాజు మరణిస్తే, మంత్రి అంతకిముందే మరణించేశాడన్న మాట.

వా—(విచారంతో) పాపం, ఎంతప్రభుభక్తి గలమంత్రి!

యా—నిజమేనండి. చచ్చిపోయినమంత్రే అదృష్ట వంతుడు. రాజుగారి సమక్షంలో ఉండవలసొచ్చిన మంత్రి యొక్క ధారం మరీఎక్కువ. రాజుపరోక్షంలో విశ్రాంతికి

వీలుగాని, రాజసముక్షంలో-అండులో వారి ప్రస్తుతస్థితిలో—
ఉన్న మంత్రయొక్క పనిభారం అనుక్షణమూ వ్యక్తిని
కుంగదీసేస్తుంది. సర్వమూ ఆమంత్రీబక్కడే చూసుకోవాలి.
రాజుగారు తేదకున్నారా. మహాత్మా!

వి—నాకు బాగా తెలియదండి. మంత్రీ ఒక బ్రాహ్మణుడూ
కలిసి రాజునివెంటబెట్టుకుని పోయారు. రాజుగారు! 'ఇక్కడ
మేంకలిసి నవ్వుకున్నాం, ఇక్కడ ప్రసంగించాం, ఇక్కడ
కూచున్నాం, ఇక్కడ ప్రణయకలహంలోపడ్డాం, ఇక్కడ
రాత్రంతా గడిపేశాం, ఇక్కడ సరసని ఉండిపోయాం.'
అంటూ కేకలు. రాజు వెళ్ళిపోగానే ఊరుకూస్యంఅయింది—
చంద్రతారకలు డుల్లిపోయిన ఆకాశంలాగ. నేనక్కడ ఉండ
లేక వచ్చేశాను.

ప—ఆహా! ఆ రాజెంతటి ఘనుడో ఎంతటి సుగుణ
వంతుడో—పరాయివాడైన ఈవిద్యార్థి చూచివచ్చి ఇంత
బాధతో సంగతి చెప్పగా విని మనం ఇంతబాధ పడు
తూన్నప్పుడు!

కం—యథార్థం యువరాణీ! యథార్థం. అయినా,
కాలం దుఖాన్ని లొంగదీస్తుంది. అప్పుడాయన వివాహ
సంకల్పం చెయ్యచ్చు, యువరాణీ!

పి—వీడు యువరాణీ! శీఘ్రమే వివాహసిద్ధిరస్తు!

ప—వీరికి భోజనంజవీర్పాటు చేయించండి, కంచుకీ!
అనంతరం వారుకోరేది అడుగుదాం.

కం—చిత్తం.

యా—సోదరీ! ధైర్యంగా ఉండమ్మా! నేను తిరిగివచ్చే సరికి, దైవం తల్చుకుంటే, నీభర్తకూడా నీకోసం పరితపిస్తూ ఉండవచ్చు. (పద్మావతితో) అమ్మా! సెలవు. (అని కు. మ. కి వెళ్ళిపోతాడు.)

కం—వీరి సంగతి ఏర్పాటుచేసి మనం నగరం చేరుకోవాలి, యువరాణీ!

ప—సరే. (అని లేచి, ఎ. మ. కి పోతూండగా, ఆమెను వాసవదత్తా కంచుకీ అనుసరిస్తూండగా)

(తెర)

రంగం-3

[ఉపవనం, ఎవైనా అతలా మొక్కలా ఉండాలి. పద్మావతి

ఎ. ఎ. నించి వస్తుంది].

ప—(ఎ. ఎ. నించి వస్తూ) జలజా!

జ—(ఎ. ఎ. నించి వస్తుంది.)

ప—నేను ఆడుతూన్న బంతి (ఎ, వె, నూచిస్తూ) అల్లా దొర్లింది, తీసుకురా.

జ—ఎ. వె. కి వెడుతుంది.)

ప—(ఆభరణాలు సర్దుకుని మొహం తుడుచుకుంటుంది).

జ—(ఎ, వె, నించి వచ్చి బంతి ఇస్తుంది.)

ప—ఇంకా కొంచెంసేపు ఆడతాను. (అని ఆడడానికి ఉద్యుక్తం అవుతుంది.)

జ—అబ్బో మీరు చాలా సేపణ్ణించి ఆడుతున్నారు, యువరాణీ! చూడండి, మీ చేతి వేళ్ళు ఎల్లా కంది పోయాయో, పారాణిపెట్టే వెళ్ళి కూతురు వేళ్ళులాగ!

ప—ఎప్పటి ముచ్చట అప్పుడూ! తరవాత సాగు తుందా ఈ ఆట?

జ—ఆ మాట సరే, కాని, మీరు ఆయాసంతో వగరుస్తున్నారా!

ప—అయితే మాన్తాను, కాని, నువ్వు నాకేసి ఏమిటంత తదేక దీక్షగా చూస్తున్నావు? నేను అసందర్భంగా ఉన్నానా, అసందర్భంగా వర్తిస్తున్నానా?

జ—అబ్బే, ఊరికేనే, మీరిప్పుడు మరీ ముద్దొస్తున్నారు. మీ ముద్దు మొహం అన్ని దృక్పథాల్నించీ చూసి ఆనందిస్తున్నాను.

ప—ఆఁ నన్ను ఎగతాళి చేస్తున్నావ్!

జ—అయితే మరి మాటే ఆణ్ణు, నాకెందుకు! వైగా మహాసేనరాజుకి కోడలు కాబోతున్నావు గావును కుడానూ!

ప—మహాసేన రాజెవరు, జలజా!

జ—ప్రద్యోత మహాసేనుడు, ఉజ్జయినిరాజు, విస్తారమైన సేన గలిగి ఉండడంచేత ఆయన్ని మహాసేను డంటారు. ఆ సంబంధం.....

(ఎ. మ. నించి గజగజా మల్లిక వస్తుంది.)

మ—(ఎ. మ. నించి వస్తూ) ఆ సంబంధం ఈమెకి ఇష్టం లేదు, జలజా!

జ—అయితే మరి ఏ సంబంధం ఇష్టం?

మ—ఉదయనుడనే వత్సరాజుగారి సుగుణాలు విన్నప్పటి నించీ ఈమె వారిని గురించిన వ్యామోహంలో పడిపోయింది.

జ—ఔరా! ఎందుకో ఆ వ్యామోహం?

మ—ఎందుకేమిటీ? వారి బుద్ధిసూక్ష్మతా హృదయ కోమలత్వమూ ఈమెని ఆకర్షించి ఉంటాయి. కాని, పద్మావతీదేవీ! ఉదయనుడు అందవికారంగా ఉంటే?

జ—అబ్బే, ఆయన చాలా అందకాడు.

ప—నీకెట్లా తెలుసు, జలజా?

జ—అయ్యో! ఉజ్జయినిలో ప్రతినోటా అదేమాట!

ప—అల్లానా! అవును. ఉజ్జయిని యొక్క జనానికి ఆయన్ని చూడడం కష్టంకాదుగా! అందం అందర్నీ లాగే వస్తుంది. అందాన్ని విమర్శించని వాడే ఉండడు.

మ—అమ్మా! పద్మావతీ! ప్రసంగాలు ఎందు కొచ్చిన పనీ! మీ పెళ్ళిమాటలు అయినాయి. పెళ్ళికొడుకు ఉదయన రాజు. వారు అంగీకరించారు.

జ—ఆసి మల్లికా! చెప్పవేం మరి ఇందాకణ్ణేచీ?

మ—చెబుతున్నానుగా! ఉదయనుడు అంగీకరించారు.

జ—ఇది సమంజసంగా లేదు.

మ—ఎందుచేత ?

జ—గతించిన రాణికోసం ఆ వరసని వాపోయే రాజు, ఇంత త్వరగా ఆవిణ్ణి విస్మరించి, పెళ్ళికి సిద్ధపడడం అసమంజసం.

మ—బస్, అదా! కాని, ఆయన మహాత్ముడు. అటువంటివాడు గీతల్లో చెప్పిన ప్రకారం ఆచరించి, క్షణంలో పుట్టుగొచ్చే అపారదుఃఖాన్ని మరుక్షణంలో జయించేస్తారు.

జ—అలా దుఃఖాన్ని జయించి, వారే పంపించాడుగావును రాయబారం!

మ—లేదు. పనిమీద వారు రాజగృహానికి రాగా, దర్శక రాజే వారికి పద్మావతిని ఇస్తానన్నారూ—గొప్ప వంశమూ, విశేషపాండిత్యమూ, నవయవ్వనమూ, కోమల సౌందర్యమూ ఆయనలో మూర్తీభవించాయిమరి. (పద్మావతితో) అమ్మా, ఓండి. ఈ వేళ చాలా మంచిది గనక మిమ్మల్ని ఈ వేళే పెళ్ళికూతుర్ని చెయ్యాలిట; (అని, ఎ. మ. కి వెడుతుంది)

ప—(లేచి) జలజా, రా. (అని ఎ. మ. కి నడుస్తుంది)

జ—వస్తున్నా పదండి. ఈ పూలదండ గుచ్చడం పూర్తిచేసుకుని వస్తారు. (తనలో) ఔరా! నా ప్రభువు మరో స్త్రీని వివాహం చేసుకోడానికి ఏర్పాట్లన్నీ నాచేతి మీదుగా జరిగి సంగతులన్నీ నేను ప్రత్యక్షంగా గమనిస్తున్నా, నా మనసుకి ఆందోళన తప్పలేదు కదా! జరిగి

సట్ట తెలిసిన సంగతులకి నా ప్రభువుని ఏమీ అనడానికి
 లేదు. కాని, వీళ్ళంతా ఎవో సంబంధాలనీ, కాదు
 ఉదయనుడే పెళ్ళికొడుకనీ, కాదు ఇప్పుడే పద్మావతిని
 పెళ్ళికూతుర్ని చెయ్యాలనీ పడే తొండర ఎక్కు వవడం
 నేను చూస్తూన్నకొద్దీ నా హృదయంలో అంధకారం దట్టం
 అవుతోంది. ఎట్లాగో పద్మావతిని ఇక్కణ్ణించి వెళ్ళబెట్టి,
 ఉత్సాహంలో ములిగి తేలే వాళ్ళని వొదులుచుకుని, ఈ
 ఏకాంతంలో విధి నాకు తెచ్చిపెట్టిన సంతాపాన్ని దిగ
 మింగు కోడానికి యత్నిస్తున్నాను. అయ్యో! ఎంత దుర
 న్యాయం! నా భర్త మరొక రైకి భర్త అవుతున్నాడే!
 జంట నించి విడిపడ్డ చక్రవాకం ధన్య, అది తక్షణం మర
 ణించేస్తుంది. నే నెల్లాంటి ఘటాన్నోగాని, నా చావు నేను
 కోరుకోడానికేనా వీల్లేకపోయింది. భర్తని మళ్ళీ చేరుకో
 గలనేమో అనే ఆశే నా ప్రస్తుత జీవితానికి ఆధారం.
 అయ్యో! నే నెంత అజ్ఞానురాల్నీ! విధినీ అమాత్యుణ్ణి
 ఏమనను? నేనే కదా ఇకంతా కోరుకున్నదీ! మరణించడం
 సుఖం, ప్రతికూలశక్తుల్ని ప్రతిఘటించుకూ జీవించడమే
 దుష్కరం! సత్సంకల్పంతో ప్రజాక్షేమం యోచించి ఈ
 పన్నాగానికి విప్పుగున్నాను. రాజ్యక్షేమం సిద్ధించాలంటే
 రాజదంపతుల హృదయ క్షోభలు తప్పవా, దైవమా!
 (అని, దండగుచ్చడం నటిస్తూ ఉంటుంది.)

మ — (ఎ. మ. నించి వస్తూ) మమ్మల్ని సాగనంపి, ఈ జలజ ఏదో దీర్ఘాలోచనలో పడ్డట్టుంది — చంద్రవంక ధూమ రాశిలోలాగ ! (పైకి) జలజా !

జ — (ఉలిక్కిపడి) ఆ, ఏమిటి కథ ?

మ — ఈ ప్రతాలూ పుష్పాలూ కుడా నీ చేతి కిమ్మ న్నారు.

మ — ఎవరు ?

మ — పెద్దరాణిగారు. జలజ అయినింటి ఇల్లాలు, మంచి నేర్పరి, మునిక్కిష్టురాలు గనక ఆవిడ చేత పెళ్ళి దండ గుచ్చిం పించి పట్టుగురమ్మన్నారు.

జ — ఆహా ! ఇంతమంది ఉంటూండగా పద్మావతి పెళ్ళి దండ గుచ్చాలని పెద్దరాణిగారు నన్నే కోరడం ఎల్లా ఉండాలో అల్లాఉంది.

మ — నీ ఆంతర్యం అల్లాంటిది, జలజా !

జ — నా ఆంతర్యం సంగతే నే చెబుతూన్నది.

మ — అయితే యింకే ? ఇవి పుచ్చుగో. (అని ప్రతాలూ పుష్పాలూ ఇస్తూ) నీ చేతులో ఉన్న దండలో ఇవి కూడా అక్కడక్కడ గుచ్చెయ్, త్వరగా శానీ !

జ — ఏమంత తొందర ?

మ — తొందర కేముంది ? సుముహూర్తమూ ఇప్పుడేట. పెళ్ళికోడుకుని మంగళాస్నానాలు చేయించారు. వారు అలంకరణశాలలో ఉన్నారు.

జ—నువ్వు చూశావా వెళ్ళికొడుకుని ?

మ—ఆ.

జ—ఎల్లా ఉన్నాడు ?

మ—చెటకు విల్లూ పుష్ప బాణమూ లోటు.

జ—చాలు, అంతటితో ఆగు.

మ—అదేం ? అల్లా ఆగి పొమ్మంటావేం ? అబద్ధమనా ?

జ—కాదు, మరొకరి భర్తగురించిన స్త్రీత్రాలు వినడం స్త్రీకి అనుచితం. (తనకిచ్చిన పత్రాల్లో ఒకటి తీసి మల్లికకి చూపిస్తూ) ఈ పత్రం పేరేమిటి ?

మ—పతిభద్రం.

జ—అయితే, ఇది చాలా విరివిగా వాడతాను.

మ—ఏం ?

జ—ఏమా ! నీకా గొడవ లేదుగాని, పద్మావతికి నాకూ భర్తవిషయం ఉమ్మడికదా ! (మరొక పత్రం చూపిస్తూ) దీన్నేమంటారూ ?

మ—శత్రు వినాశి.

జ—ఇది విరివిగా వాడను.

మ—ఏం ?

జ—వాసపద త్రి గతించింది గనక, పద్మావతికి శత్రువు ఎవరున్నానూ నాశనం కావడానికి !

మ—అబ్బ ! ఈ పాటికి ముత్తైదువలు వచ్చేసుందాడు.

ఈ డండకోసం మళ్ళీ కబురంపుతారేమో! రా, జలజా
పోదాం!

జ—అయితే నడు! (అని ఎ. మ. కి నడుస్తూండగా)

(తెర)

రంగం-4

[రాజగృహనగరం. కోటలో ఉపవనం. అక్కడక్కడ తిన్నెలు,

ఎ. మ. నించి వసంతకుడు ప్రవేశిస్తాడు]

వ—(ఎ. మ. నించి పొట్ట చేత్తోపట్టుకుని ఈత్తూన్నట్టు
వస్తూ) అబ్బ, అబ్బ! నా ప్రభువు ఉదయన రాజుగారి వివాహ
మహోత్సవ సమయంలో నేనుండడం నా పుణ్యం. దుర
దృష్టపు సుడిగుండాల్లో అర్థ అడుక్కిపోయి, మళ్ళీ వైకితేలి,
గట్టెక్కుతామని ఎవడనుకో గలదూ! మేం మళ్ళీ అంతః
పురాల్లో ఉంటూన్నాం, కోటలోపలి చెరువుల్లో స్నానాలు
చేస్తూన్నాం, నవకాయ పిండివంటల్లో భోజనాలు ఆర
గిస్తూన్నాం. స్వర్గతుల్యంగా జీవితం ఉంటోంది, కాని
ఎటూచ్చి గంధర్వ కన్యలు వెంటలేదు. ప్రస్తుతస్థితిలో పెద్ద
చిక్క ఒక్కటంటే ఒక్కటే వచ్చిపడింది. అదేమిటంటే,
తిన్నది బొత్తిగా అరక్కుండా వచ్చింది, దీని మొహం

ఈడ్చా! హంసతూలికా తల్పంమీద పడుకుంటూన్నా కంటికి ఇల్లా ఒళ్ళుకునుకు రాదే! ప్రతీ కీలూ పట్టేస్తోంది. భోజనానికి సరిపడ్డ నిద్రా వాటికి సరిపడ్డ ఆరోగ్యమూ లేనప్పుడు జీవితంలో సౌఖ్యం ఏముంటుంది, నా మొహం!

మ—(ఎ. మ. నించి వస్తూ) ఏమయ్యా!

వ—(కళ్ళు మూసుకునే ఉండి) ఎవరదీ?

మ—నేనే. కళ్ళు కనిపించడం మానేశాయా?

వ—మరే, నేనే మానేసెయ్య మన్నానే, మల్లికవా?

మ—మరే.

వ—కంఠం అల్లానే ఉందిలే.

మ—అందాకా భోంచేసిన వారికి తెలిసేది అదే.

వ—ఎంతబాగా అంటివే లతాంగీ! నాతో నీకు పనేమిటి?

మ—రాజుగారి స్నానం అయిందా? వారికి పువ్వులూ తిలకమూ పట్టిగెళ్ళి ఇయ్యాలి.

వ—ప్రభువువారి స్నానం అయింది. తినుబండాలు మాత్రం వద్దు, మరేమిటైనా సరే. నువ్వు పట్టిగెళ్ళి వారి కియ్యచ్చు.

మ—తినుబండాలు వద్దక పోవడం?

వ—నా కర్మం ఎం జెయ్యమన్నావ్? నా పొట్ట అదే తిరగడం అదే తిరగడం, కోకిల కళ్ళులాగ.

మ—తథాస్తు! మీ పొట్ట మీరూ తిరుగుతూ ఉండండి. మీకు నేను ఏమీ పట్టాలేదు.

వ—నువ్వే వచ్చినప్పుడు ఇంకా నువ్వు వేరే పట్రావడం ఎందుకు లే !

వ—మీ కిప్పట్లో చూపులేదుగా ! మళ్ళీ వస్తాలెండి.

వ—ఛీ పో. రాజుగార్ని కలుసుకోవాలి (అని, కు. మ. కి పోతాడు)

(ఎ. మ. నించి పద్మావతి జలజా వస్తారు)

ప—(ఎ. మ. నించి వస్తూ) మల్లికా ! శేఫాలిక విడిచిం దేమో చూడు.

మ—(ఎ. వె. కి వెళ్ళివచ్చి) ఆ, విడిచింది. ఆ పువ్వులు ఒక్కొక్కటి పగడాలు తాపిన ముత్యంలా ఉన్నాయి.

(పద్మావతి జలజా ఒక తిన్నెమీద కూర్చుంటారు),

మ—(పువ్వులు తెచ్చి పద్మావతి ఒళ్ళో పోస్తుంది)

ప—(పువ్వులు చూస్తూ) ఓహోహో ! ఏమి కాంతి, ఏమి రంగులూ, ఏమి పరిమళం ! మరి కొయ్యకు, ప్రభువుగారు ఇటు వచ్చేసరికి పువ్వులు కొయ్యకండా మొక్కలమీద ఉంటూన్నప్పుడే ఎక్కువ ఆనందిస్తారు.

జ—దేవీ ! తమకు ప్రభువువారి యెడల ప్రేమ అపారం లా ఉండే !

ప—నిజమే జలజా ! నా ప్రేమని తిన్నగా ప్రకటించడానికి నా వాక్కు చాలదు. వారి సామీప్యం కానిచోట నేను ఉంటూన్నప్పుడు నాకు ఉనూరుమని పిస్తుంది. నేను వారిని ప్రేమించేటంత గాఢంగా, ఆ వాసవదత్త ప్రేమించేదో లేదో నాకు సందేహం.

జ—నాకు సం దేహం లేదు.

ప—అంటే ?

జ—వాసవదత్తే మీకంటే ఎక్కువ గాఢంగా ప్రభువుని ప్రేమించుండి ఉండాలి.

ప—ఎమో ! ఆ సంగతి నిర్ణయించడానికి నువ్వెవరవ్ ?

జ—అబ్బే ! ఊహిస్తున్నాను. వాసవదత్త ప్రేమ ఎంత మహోత్కృష్టమైందీ కాకిపోతే, ఆమె స్వజనాన్ని విడనాడి ఆయనతో లేచిపోవడానికి ఏనుగు నెక్కుతుందా ?

మ—(పద్మావతితో) పోనీ, దేవిగారూ ! తమకి కుడా వీణ వాయిపు ఇష్టమే అని ప్రభువు వారితో అని చూడక పోయారా ?

ప—సరే. అనడమూ అయింది, వారు పెద్ద నిట్టూర్పు పుచ్చి ముక్కి ఊరుకోవడమూ అయింది.

మ—అంటే అర్థం ఏమిటి దేవీ ?

ప—వాసవదత్తనీ ఆవిడ సుగుణాల్ని ప్రభువు తల్చు గున్నా రన్నమాట.

మ—ఆవిణ్ణి అల్లా మీ యెడటకూడా మెచ్చుతూ మిమ్మల్ని నిరసించెయ్యడం ఎంత వంచనో చూడండి.

ప—అల్లా అనకు మల్లికా ! వాసవదత్త సుగుణాలు ప్రభువు స్మరించడంలో వాసవదత్త మహిమా ప్రభువు వారి త్రికరణశుద్ధి కుడా ద్యోతకం అవుతున్నాయి.

జ—రాణీ! మీరు జనించిన మహావంశానికి మంచి ముత్యంలా ఉంది మీ సనూధానం.

మ—సరేగాని, (పైకి చూస్తూ) చూడండి చూడండి, ఆ పక్షులు తోరణంలాగ, ముందుకి పోతున్నాయి.

జ—మరోటి వస్తోంది, కేవలం పద్మహారం లాగ!

ప—ప్రభువు వచ్చేవేళ అయింది. నడవండి. మనం వెళ్ళి ఆ మల్లెకుంజంలో కూచుందాం.

జ—రాణీ! మీరు రుండండి. మేం వెళ్ళిపోతాం. ప్రభువు వచ్చేస్తూన్నప్పుడు మేం మెందుకూ?

మ—రానియ్యండి, వచ్చినా వారు మల్లెకుంజంలోకి రాకుండా ఓపని చేస్తాను. మధ్యమార్గంలో పూలతీగలున్నాయి. అవన్నీ కదిపేస్తాను. తేనెటీగలు చెలరేగి మనుష్యుల్ని పట్టుకుంటాయి. అటు ఎవ్వరూ రాదు.

ప—సరే. కదిపిరా. మనం ఇల్లా (కు. ఎ. చూపిస్తూ) వెడదాం. లేకపోతే అవి మన్ని పట్టుకుంటాయి.

మ—(కు. వె. వెళ్ళి వచ్చి) వాటిని బాగా రేగకొట్టే శాను. మనం పోదాం రండి.

ప—(కు. ఎ. కి వెళ్ళబోతూ వెనక్కి తిరుగుతుంది)

వా—(కళ్ళు తుడుచుకుంటుంది.)

మ—చూశారా, రాణీ! ఈ జలజ ఎందుకో గాని ఏడుస్తోంది.

జ—(మళ్ళీ కళ్ళు తుడుచుకుని) అబ్బే, ఏమీలేదు. నువ్వు తీగలు కవచగానే తున్నాదలు రేగి కాశపుష్పాల

పోడి గాలికి కొట్టుగొచ్చింది గావును, నా కళ్ళనిండా పడింది, నడవండి. (అని, కు. ఎ. కి వెడుతుంది)

ప—(కు. ఎ. కి వెడుతుంది.)

మ—(కు. ఎ. కి వెడుతుంది.)

[ఎ. మ. నించి ముందు వసంతకుడూ, అతడి వెనకాల

ఉదయనుడూ వస్తారు]

ప—(ఎ. మ. నించి వస్తూ) ఆహా! ఈ ఉపవనం ఎంత రమణీయం!

ఉ—(ఎ. మ. నించి నెమ్మదిగా వస్తూ) వసంతకా! పూర్వం ఉజ్జయినిలో చెరసాల ఎకట నేను వాసవదత్తని చూడగానే పంచబాణుడు తన బాణాలన్నీ నామీద వేశాడు. మధురమూ తీవ్రమూ అయిన ప్రేమ నా చెవులలో మోగి నా హృదయాన్ని కబళించింది. కాని, నా దుష్టంభి పెంచడానికి ఈ ఆరోబాణం అత డెక్కడ సంపాదించాడో గదా!

వ—సరే సరే, పద్మావతీదేవి మాటా! ఆవిడ ఎక్కడికి వెళ్ళిందో! లతాకుంజం దగ్గరికో, లేక శైలాగ్రం అనే పేరుతో తిన్నె ఉండే, పులిచర్మంలాగ, అక్కడికో, లేక దట్టంగానూ ఘాటుగానూ వాసనకొట్టే సప్తపర్ణి వనం లోనికో, లేక గోడలమీద పశుపక్ష్యాదుల చిత్రాలుగల దారు భవనానికో! (వైకి చూస్తూ) అట్లా చూడండి,

ప్రభూ! శిశిరర్తు స్వచ్ఛాకాశంలో మహావేగంతో పోతూన్న ఆ కొంగల పంక్తిని!

ఉ—అవును, అద్భుతంగా ఉంది. ఆ పక్షుల గమనరేఖ ఇట్టే అవిచ్ఛిన్నంగా ఉంది, ఇట్టే తేగిపోయింది. ఒకసారి వాటి గమనం ఊర్ధ్వముఖం, మరొకసారి అధోముఖం. ఈ పక్షులరేఖ ఆ కాశాన్ని ద్విధాకరించింది. కూసు విడిచిన పాం యొక్క పొట్టలాగ ఆ కాశం నిర్మలంగా ఉంది. ఒక్కొక్కప్పుడు పక్షులు గిర్రున తిరిగి మళ్ళీ సర్దుకుని సప్తమహర్షి నక్షత్రకూటాన్ని సురింపచేస్తున్నాయి.

వ—ఇట్లా కూచోండి, ప్రభూ!

ఉ—(తినై మీద కూచుంటాడు.)

వ—(ఇటూ అటూ పరికించి) రాజా! పద్మావతీ దేవి ఇప్పుడిప్పుడే ఇక్కడ కూచుని వెళ్ళి ఉండాలి.

ఉ—అదెట్లా చెప్పగలవ్?

వ—శేఫాలికా పుష్పాలు ఇప్పుడిప్పుడే కొయ్య బడ్డ ట్టున్నాయి గనక!

ఉ—(రాతి తినై తాకి చూసి) నీ మాట నిజమే. జనం ఎవరో కూచుని ఇప్పుడే వెళ్ళిన తార్కాణగా ఈ స్థలం వెచ్చగా ఉంది. (కింద కొన్ని పువ్వులు చూసి) ఈ పువ్వులు తొక్కినట్టు కనిపిస్తున్నాయి. ఎవరో క్షణంక్రితం ఇక్కడ కూచుని ఉండి, మనం వస్తుండడం గమనించి ఉడాయిం చారు. బ్రహ్మా! వసుంతకా! ఈ పువ్వుల రంగు ఎంత

ప్రకాశవంతమో చూడు! మనం ఇక్కడే కూచుందాం,
పద్మావతి వస్తుంది.

వ— సరి సరి. ఈ రాతి తిన్నె వేసి మనిషి వేసి కాదయ్యా,
ప్రభూ! ఎడవేసి. ఆ మల్లెకుంజాలో విశ్రమించుదాం,
రండి.

ఉ—అయితే, నడు

వ—(కు, వె. కేసి వెళ్ళి అప్పుడేవస్తూ) బాబోయ్,
బాబోయ్! (అని ఒళ్ళు నిమురుకుంటూ) చుపేశాయ్,
తెక్కుట్టేశాయ్, తేనెటీగలు! అల్లా వెళ్ళనీకుండా అవి
మనిషిని అటకాయించేస్తున్నాయ్!

ఉ—అరెరె! వాటిని ఏమీ అనకు. వాటిని బెదిర
కొట్టకు, అవి రేగితే, అంటుకుట్టేస్తాయి. అంత మధురంగా
గానం చేసే మధుకరుల్ని మనం తొక్కడం కుడా దోషమే.
కొన్ని జంటలుగా ఉంటాయి, ఆ జంటల్ని విజ్ఞోడు చెయ్య
కూడదు. అవి తేనెతప్పతాగేసి పేమగ్రస్తలైన తమప్రేయ
సుల్ని మమకారంతో లాలిస్తూ ఉంటాయి. ఈ రాతి తిన్నె
మీదే కూచుందాం, రా (అని, కూచుంటాడు.)

వ—ఈ ప్రసూదావనంలో ఇప్పుడు మనం తప్ప మరె
వరూ లేరుగదా. ఓచూట మిమ్మల్ని అడగాలని ఉంది,
అడగనా?

ఉ—అడుగు మిత్రమా, నీ కిష్టముంటే!

వ—అయితే అడుగుతా పట్టండి. మీకు మరీ ప్రేమ వెనకటి వాసవదత్తమీదా, లేక ఇప్పటి పద్మావతి మీదా ?

ఉ—నన్ను అసందర్భపు స్థితిలో దింపుదామనా నీ కోరిక ?

వ—ఇందులో అసందర్భత్వం ఏముంది ? వెనకటి ఆవిడ గతించింది, ఇప్పటావిడ ఇక్కడ లేదాయె ! అందుకని సంకోచం లేకుండా చెప్పండి, రాజా !

ఉ—చెప్పను, మిత్రనూ, చెప్పను. ఎంతమాత్రమూ చెప్పను. నువ్వు కేవలం వాగుడుకాయివి.

వ—మీరు చెప్పేది నేను మళ్ళీ ఒళ్ళిపిట్టకేనా చెప్పనని సత్యప్రమాణిక్యం చేస్తున్నాను. ఇదుగో నాలిక కడుచు గుంటున్నాను, చూడండి.

ఉ—చెప్పను, వసంతకా ! నాకు ధైర్యంలేదు.

వ—ఇంత వాజమ్మలాగ బలవంతం చేస్తున్నాడేమిరా అనుకుంటున్నారేమో, రాజా ! మీ హృదయం నాకు తెలుసు, మీరుగనక చెప్పకపోతే, మీరు ఈ రాతి తిన్నె విడిచి వెళ్ళ వల్లకాదు. మీకు ఖైదు వేసేశాను.

ఉ—నిన్నే నువ్వు తిట్టుకుంటూ బలవంతాన్నా చెప్పించడం ?

వ—అవును బలవంతాన్నే.

ఉ—అయితే సరే చూద్దాం, చెప్పను.

వ—అబ్బే బే. ఊరికే అన్నాను. నా పొగరు మన్నించండి, రాజా! మన స్నేహం సాక్షిగా, యధార్థం చెప్పవలిసిందిగా మిమ్మల్ని మరీ మరీ ప్రార్థిస్తున్నాను, రాజా!

ఉ—ఇప్పుడు మరీ చిక్కు తెచ్చిపెట్టావే! ఏమిటిదారి! సరే, మరి విను. పద్మావతి అండమూ శీలమూ మాధుర్యమూ చూసి ఆవిణ్ణి చాలా ఎక్కువగా గణిస్తాను. కాని, వాసవదత్త నా హృదయానికి అధికారిణి. వాసవదత్త నేను దుఃఖించి నప్పుడు దుఃఖించి, ఆనందించినప్పుడు ఆనందించేది. నా హృదయంలో తీవ్రమైన బాధ ఉన్నప్పుడు, నేను దాన్ని పైకి ఫలానా అని ప్రకటించ జాలకపోయినా, విన్నావా, నా అప్రకటిత బాధ గుర్తించి తనూ బాధ పడేది. నేను క్రోధంలో పడ్డప్పుడు, తియ్యటి పలుకుల్తో నా క్రోధాన్ని ఉపశమింప చేసేది. వసంతకా! వాసవదత్త నాకు భార్య, నేస్తం, దాసి, వెయ్యికళ్ళతో నన్ను కనిపెడుతూండిన మంత్రి. సరి. ఇక్కడికి నా అభిప్రాయం సీతో చెప్పాను. ఇక నీవంతు. నీ అభిప్రాయం చెప్పు, నువ్వు ఎవర్ని ఎక్కువ మన్నిస్తావ్, పురాతన వాసవదత్తనా, నవీన పద్మావతినా?

వ—విలవ శూన్యం అయిన నా అభిప్రాయం ఏమైతే పోనిస్తురూ! నేను ఇద్దరు రాణుల్ని కుడా చాలా ఎక్కువ ఆడరంతో వీక్షిస్తాను.

ఉ—ఛీ, శుభా! నా అభిప్రాయం చెప్పేవరకూ నా ఎముకలు కొడుక్కు తిన్నావు. ఇప్పుడు నీ అభిప్రాయం చెప్పను పొమ్మంటావే?!

వ—ఏమిటి రాజా మీ మాటా? బలవంత పెడతారా, నన్నుకూడా?

ఉ—అవును, సహజంగా.

వ—అయితే కాస్కోండి, నన్ను చంపేదాకా చెప్పను. తరవాత మీకు అసలే లాభం ఉండదు.

ఉ—అయితే ఊమించు, మహానుభావా, మహాశయా! నీకు ఇష్టం అయితేనే చెప్పు.

వ—అయితే వినండి, రాజా! పద్మావతీరాణి యువతి, సుందరి, శాంత, స్వాతిశయమూ క్రోధమూ లేనిది, చాలా ఆరిదాతనం తెలిసినది. వాసవదత్తకీ ఉండేవి ఈ లక్షణాలన్నీ! కాని, వీటి నన్నింటినీ మించిన సుగుణం ఒకటి ఉంది, ఆసుగుణం వాసవదత్తదగ్గర అతి విస్తారంగా దొరికేది. అదేమిటండీ అనగ్రు! వెండి పళ్ళెరాల్లో వేడి మిఠాయిలు పట్టించుకుని 'ఏడండి మహానుభావుడైన ఆ వసంతకుడూ' అని కేకలు వేసుకుంటూ వైభవంగా వచ్చేది, వాసవదత్త!

ఉ—సరే, వసంతకా! ఇల్లా అన్నావని చెబుతాలే వాసవదత్తతో.

వ—వాసవదత్తతోనా! సరి సరి. వాసవదత్త ఎక్కడూండీ! ఎంతకాలం అయిందో ఆవిడపోయి!

ఉ—హా! వాసవకత్తా! నాకు నువ్వు లేకపోయావు గదా! వసంతకా! నీ సంభాషణవల్ల నా మనస్సు వెనకటి కాలంలో విహరించి ఆవిడ జీవించే ఉన్నదని అనుకోగా, నా పెకవులు అభ్యాసబలంచేత ఆవిడపేరు ఉచ్చారణ చేసే శాయి.

వ—ధైర్యం అవలంబించండి, రాజా! విధి ఎవరు తప్పించ గలరూ? జరిగింది యావత్తూ, అట్లా ఏర్పాట్లు, చేసేశారా అన్నట్టు జరిగిపోయింది. అంతకంటే మనం మరేమి చెయ్యగలం ఇప్పుడు?

ఉ—మిత్రమా! హృదయాన్ని కదిలించిన ప్రేమ ఎవడు మరిచిపో గలడూ? వెర్రి జ్ఞాపకం వెనక్కి వెళ్ళి ఆ ప్రేమనిధిని తవ్వకొచ్చి చూపించగానే వర్తమానంలో ఉలిక్కిపడతాం, నుఃఖిస్తూండే మనస్సులు తాకట్టుపడి ఉంటాయి. సరిపడ్డ కన్నీళ్ళతో వెనకటి బాకీ రద్దుచేసు గున్నప్పుడుగాని, అల్లాంటి మనస్సులు తెరిపిని బడవ్! (అని ఏడుస్తూ మొహం చేతుల్లో దాచుగుని వంగుతాడు)

వ—(తనలో) పద్మావతి వచ్చేసరికి ప్రభువు ఇల్లా ఉండ కూడదు. మొహం సుబ్బరంగా కడుక్కోవాలి. వెళ్ళి కాసిని నీళ్ళు తెస్తాను; (అని ఎ, మ, కి వెడతాడు)

(అప్పుడు పద్మావతి, జలజా, మల్లికా—ముగ్గురూ కుడా కు. మ. కి వస్తారు. ప్రభువు దుబ్బంలో ఉన్నప్పుడు వారిని విడనాడడం భావ్యంకాదని జలజ పద్మావతికి సంజ్ఞలుచేసి, తనూ మల్లికా లోపలికి వెళ్ళిపోతాం అనిన్నీ పద్మావతి మాత్రం అక్కడే ఉండాలనిన్నీ బోధపడేటట్టు నటించి, ఎ. ఎ. కి వెళ్ళిపోవాలి).

ప—(రాజు కేసి నడుస్తుంది).

వ—(ఎ, మ, నించి తామరాకులో నీరు తెస్తూ, రాణికి ఎదురౌతాడు)

ప—ఏమిటదీ ?

వ—(కంగారుపడి) ఇదా అదే ! అహః హః అదా ఇదే !

ప—తిన్నగా చెప్పండి, మహాత్మా !

వ—తిన్నగా చెబుతాను వినండి; (అని, సకిలించి) ఇప్పుడు, మన ఈ, కాశపుష్పా లున్నాయాండీ, కాశ పుష్పాలూ ! వీటిపాడి ఎగిరి రాజుగారి రెండు కళ్ళల్లోనూ కలికం వేసినట్టు పడింది. దాంతో వారికి కళ్ళంట నీళ్ళు ప్రవహిస్తున్నాయి. ఇయిగో నీళ్లు, మీరు ఇవి తీసిగెళ్ళి వారికిస్తే వారు కాస్తంత మొహం కడుక్కుని ప్రజల్లో పడతారు.

ప—ఓహో ! వీరప్రభువుకి తగ్గ వీరభృత్యుడు ! తెండి. (అని, ఆ నీరు తీసుకుని, ఉదయనుణ్ణి సమీపించి) జయం జయం ప్రభువు వారికి ! ఇదుగో నీరు, మీ మొహం శుభ్ర పరుచుకోండి.

వ—మహాప్రభూ ! మరేమీలేదు. తన ప్రేమ నిధికి ఏమి భంగం వస్తుందో అని స్త్రీ హృదయానికి ఎప్పుడూ తహ తహే. ఈ యువతి ధైర్యవతు రాలేగాని, నూతన వివాహిత. మీ కన్నీళ్ళకి కారణం ఏమూ అని బాధ పడుతూన్నారు.

ఉ—ఒన్, కళ్ళనీళ్ళా? ఈ కాశపుష్పాలపొడి రేగినా కళ్ళల్లో పడింది.

ప—తక్కిన అందరి కళ్ళల్లోనూ పడకపోవడం ఆశ్చర్యమే ప్రభూ!

వ—రాణీ! అశ్చర్యాలకేం? ఒక్కొక్కప్పుడు ఆశ్చర్యాలు మామూలుగానే జరిగి పోతుంటాయి. ప్రభూ! మగధరాజు ఇప్పుడు మీ గౌరవార్థం స్నేహితుల్ని ఆస్వాదించి విందుచేస్తున్నారు. తమరు కటాక్షించి తక్షణం లేవకపోతే ఇబ్బంది.

ఉ—సరే, (అని లేస్తూ) వస్తాను. నేవీ! భూమిమీద గొప్ప సుగుణాలూ ఘనమర్యాదలూ గలవాళ్ళని కలియడం తేలికే, చాలామంది ఉంటారు; కాని, ఆ సుగుణ మర్యాదలకి సరియైన విలవ కట్టగలవాళ్ళని కలుసుకోడం తేలిక కాదు—అటువంటి వాళ్ళెందరో ఉండరు. (అని, ఎ. మ. కి పోతుండగా—)

(తెర)

రంగం-1

[రెంజో తెర ఎదట. కు. ఎ. నించి ముందు వసంతకుచూ వెనకాల ఉదయసుమా వస్తారు.]

వ—(కు. ఎ. నించి వస్తూ) రండి, ప్రభూ! పద్మావతీ రాణి కోటలోని సాగరకుటీరంలో ఉన్నారు.

ఉ—ఎప్పటి నించి ఆమెకి తలనొప్పి ?

వ—పొద్దుట్లొచ్చి గావును.

ఉ—ఎవరు చెప్పినవారు ?

వ—మల్లిక.

ఉ—ఎవరికి కబురుచేశారూ ?

వ—తెలియదు ప్రభూ! కథలు ఎవేనా చెప్పడానికి
ఎవర్నేనా రమ్మన్నారేమో!

ఉ—మందు ?

వ—మందూ తెస్తారెండి. మనం వెడదాం రండి,
ముందు.

[అని, ఎ.ఎ. కి నిష్క్రమించగా, రెండో తెర లేస్తుంది. ఒక పక్కగా మంచం వేసి ఉంటుంది. ఎ. మ. నించి ముందు వసంతకుడూ వెనకాల ఉదయనుడూ వస్తాడు]

వ—(ఎ. మ. నించి వచ్చి ఇటూ అటూ తిరుగుతాడు)

ఉ—(ఎ. మ. నించి వచ్చి తనలో) వివాహ సముద్రం
మీద నాది రెండోయానం. నా ఆలోచనలన్నీ వాసవదత్త
గురించే! వాసవదత్త—అవంతి రాజపుత్రి, నా ప్రియ
భార్య, నా ధర్మపత్ని, లావాణ్యం దగ్గర అగ్నికి ఆహుతి
అయిన నా అర్థాంగి, ఆకలి తీరని తన నాలిక చివర
మృత్యువుని ధరించే క్రూరహిమంచేత హతమార్చబడిన
మొగ్గ.

వ—త్వరగా రండి, రాజా!

ఉ—(తనలో) అయ్యో! సౌందర్యమూ విధేయతా కుడా గల పద్మావతితో వివాహం జరిగిన మీదట సంతాపం కొంత ఉపశమిస్తుందనుకున్నాను. ఒక విషం మింగి ఉన్న వాణ్ణి గనక పద్మావతి అనారోగ్యం అంటే హడలుగాఉంది.

వ—(మంచం పక్కకి నడిచి) బాబోయ్, రక్షించండి, రాజా! ఈ పాటి వెనక్కి దారట్టండి. అక్కడ ఓ పాం పడుకుంది.

ఉ—(అటు నడిచి చూసివస్తూ) అబ్బే! అది పైనించి పడ్డ పూలమాల! అలంకారంగా పైన కడితే గాలికి తెగి కిందపడింది గావును. ఓయి మూర్ఖపండితుడా! ఇదా పాం?

వ—(దాన్ని అతి జాగ్రత్తగా పరిశీలించి) మరే నండోయ్! పాం ఎంతమాత్రమూ కాదూ! పూలదండ లాగే ఉంది. అసలు, పూలదండే, తీరా చూస్తే!... ఇందు వల్ల పద్మావతిదేవి ఇక్కడికి వచ్చి ఆగి వెళ్ళి ఉండాలి.

ఉ—అబ్బే! ఇంకా వచ్చుండదు. పక్క చెరగలేదు, దుప్పటి రేగలేదు, తలగడా నలగలేదు, తలకి రాచుగు నుండసలిసిన మందు యొక్క డాగు ఎక్కడా పడలేదు, రోగి యొక్క దృష్టిని మళ్ళించగల వస్తువేదీ ఇక్కడలేదు, జబ్బువాళ్ళు పక్కమీదినించి లేచిపోయి ఇంత త్వరలో తచ్చాడుశూండదు.

వ—అల్లాయి తే ఓక్షణం ఈ పక్కమీదే కూర్చోండి, రాణిగారి కోసం నిరీక్షింతాం.

ఉ—(పక్కమీద కూచుంటూ ఆవలించి) మిత్రమా !
నాకు కళ్ళుమూసుగు వస్తున్నాయి. ఎదేనా కథ చెప్పు
దయచేసి.

వ—ఓ, చెబుతా కాస్కోండి.

ఉ—(పడుకుని, కళ్ళు మూసుగుంటాడు)

వ—అనగనగా

ఉ—ఉః

వ—ఉజ్జయిని అనే నగరం.

ఉ—ఉః

వ—ఆ నగరంలో రమణీయంగానూ స్నానార్హంగానూ
ఉండే నరస్సులున్నాయి.

ఉ—(మత్తుగా) ఉజ్జయినా, అన్నావ్ ?

వ—పోనీ ఉజ్జయిని మీ కిష్టం లేకపోతే వీడాపోయిరి,
మరోటి చెబుతాను—కరువొచ్చిందా తడుముకోవాలా !

ఉ—(నిద్రలోనో మెలుకువలోనో తెలియకుండా)

అబ్బేబ్బే ! నా కిష్టం లేకపోలేదు. కాని, 'ఉజ్జయినీ' నగరం
అనడంతోటే, —అవంతి రాజపుత్రి స్ఫురిస్తుంది—జనం
యెడల ఆమె ఆపేయో, మేం ఏనుగులమీద వచ్చేసేటప్పుడు
ఆమె దుష్టం, నా వక్షంమీద ప్రవహించిన ఆమె కన్నీరూ,
కపోతంలాగ ఆమె వణికిన వణుకూ, జ్ఞాపకం వస్తున్నాయి,
మిత్రమా ! నేను తనకి పాతం చెప్పేటప్పుడు, ఆమె నాకేసి
నిదానించి దృష్టి బాణాలతో నా హృదయ కుహరంలోని

భావాల్ని గుచ్చి బయటికి లాగేసేది. వీణ వాయించేటప్పుడు, తన చేతులోంచి దంతపుముక్క జారిపోగా, ఆమె చెయ్యిమాత్రం నా హృదయ తంతుల్ని మీటుతోందా అన్నట్టు ఆడుతూనే ఉండేది.

వ—సరే సరే సరే, ఆ గోషవద్దు. మరోకథ అందుకుంటా లెండి, పోనీ. అనగనగా: బ్రహ్మాద తనగరం ఉందిట! ఆ నగరాన్ని కాంపిల్యరాజు ఏలుతున్నాడట!

ఉ—ఓయి మూర్ఖా! రెండూ తబ్బిబ్బులే! కాంపిల్యనగరం, బ్రహ్మాద త్తరాజూనూ!

వ—పోనీ అల్లానేకానీ! కాంపిల్యనగరమే, బ్రహ్మాద త్తరాజే!

ఉ—అక్షరాలా!

వ—అయితే ఉండండి, ఈ రాజువల్లా ఊరువల్లా రెండిందాలా కుడా దగాపడ్డాను. కాస్త వల్ల వేస్తానుండండి. కాంపిల్యనగరం — బ్రహ్మాద త్తరాజూ, కాంపిల్యనగరం— బ్రహ్మాద త్తరాజూ, కాంపిల్యనగరం—బ్రహ్మాద త్తరాజూ! ఇంక వీటిని మరవను. మరిచెబుతా వినండి. ఆ పళ్లంగా వీమైందను కున్నారూ! ఏం? (అని, రాజుకేసి చూస్తూ) 'ఊ!' అనరేమండీ? ఓయి దేవుడా! ఈయనకి నిద్ర కమ్మేసింది. పద్మావతి తలనొప్పి మందుకి మల్లిక వెళ్ళింది గనక, ఆ బాధలేదు. ఛలి చంపేస్తోంది. పోయి శాలువాయేనా తెచ్చుకుంటాను. (అని కు. మ. కి వెడతాడు)

ఎ, ఏ, నించి మల్లిక జరిజని తినుగొచ్చి, మంచంకేసి చూపించి,
తను వెనక్కి వెళ్ళిపోతుంది),

జ—(తనలో) అయ్యో! పద్మావతి తలనొప్పి బాధతో పడుకున్నట్టుంది. తలనొప్పి నిద్దట్లో సర్దుకుంటుంది, దేవతలకి నా మీద జాలిలేదుకద! నా ప్రభువు పడేబాధ కొంతవరకు నివారిస్తూండే పద్మావతికి ఒంట్లో ససిగా లేదాయె. ఈ దాసీలకి ఎంత నిర్లక్ష్యమో! ఈ విడకి సుస్తీగాఉన్నా ఓ గుడ్డి దీపం ఇక్కడపా రేసి ఎవరి మట్టుకు వాళ్ళు తప్పుగున్నాడు. ఈ విడ నిద్రలో ఉంది. నేను కూచుంటాను. నేను దూరంగా కూచుని ఉంటే, తన మీద నాకు తగినంత అంతఃకరణ లేదను కుంటుండేమో ఈవిడ, పక్కమీదే కూచుంటాను. (అని, ఒక అంచున కూచుని) అయ్యో! ఎమోగాని, ఇక్కడ కూర్చోగానే, నా గుండె కొట్టుకుని, నా ఒళ్ళుపులక రిస్తోంది. (పరున్న వ్యక్తినిచూస్తూ) శ్వాస సుఖవుగా సక్రమంగా నిరాటంకంగానే ఉంది. తలనొప్పి తగ్గిపోయి ఉంటుంది. పక్కలో చిన్న భాగంలోనే తను సర్దుకుని, నన్ను వచ్చి కౌగిలించుగో మంటుందా అన్నట్టు ఎక్కువ భాగం తెరిపిగా ఉంచేసింది. పక్కని పడుకుంటాను. (అని పడుకోడానికి యత్నిస్తుంది)

ఉ—(నిద్రలో) అయ్యో! వాసవదత్తా, వాసవదత్తా!

జ—(చటుక్కున పక్కమీంచి లేచి) అయ్యో! నా నాధుడే! పద్మావతి కాదు. వీరు నన్ను చూసుండలేదుకద!

చూశారా, యాగంధరాయణ మంత్రీ యత్నం యావత్తూ
భగ్నం అవుతుంది. ఏమంటే, నా నాధుడు నన్ను స్వీక
రించక మానడు. పద్మావతి పెళ్ళి చెడిపోతుంది. దర్శకుడు
సాయం చెయ్యడు. మా రాజ్యం మాకు దక్కదు.

ఉ—(నిద్రలో) అయ్యో! అవంతి రాజపుత్రీ!

జ—అమ్మ, నయమే! నా ప్రభువు స్వప్నావస్థలో
ఉన్నారు. ఇక్కడ మరెవరూ లేకపోవడం కొంచెం అదృ
ష్టమే అనాలి. ఒక్కక్షణం ఆగి, కళ్ళకి పండుగా హృద
యానికి వేడుకా చేసుకుంటాను.

ఉ—(నిద్రలో) అయ్యో! ప్రేయసీ! ప్రియఛాత్రీ!
నాకు సమాధానం చెప్పవూ?

జ—(సాహసించి) సమాధానం చెబుతున్నాను, నాధా,
సమాధానం చెబుతున్నది, నేనే, వాసవదత్తనే!

ఉ—నీకు కోపమా?

జ—అబ్బేబ్బే, ఏమీ కోపంలేదు. కొంచెం దుఃఖిమూ
అసౌఖ్యమూ అనుభవిస్తున్నాను. అంతే.

ఉ—నామీద కోపం నిజంగా లేకపోతే, నీ ఆభరణా
లన్నీ తీసేశావేం మరి?

జ—(తనలో) స్వప్నంలో కుడా వారికి నేను నా
ప్రస్తుత స్థితిలో కనిపించుతున్నప్పుడు, వారి హృదయంలో
నాకు ఎంత స్థానం ఇచ్చా రనుకోవాలి! ధన్యురాలి!

ఉ—(మత్తుగా) నీ కోపం, విరచిత అనే ప్రీతి నాకూ వెనక ఉండిన సంబంధం గురించా?

జ—అవేం మాటలు ప్రభూ! సిగ్గుకుడానూ! ఇక్కడ కుడా ఆ విరచిత గొడవే!

ఉ—(చేతులుచాస్తూ) అయితే, విరచిత గురించి నన్ను త్షమించు.

జ—(తనలో) ఇక్కడ చాలాసేణ్ణించి ఉన్నాను. ఏక్షణంలోనైనా ఎవరైనా రాగ్రలు, మరి చాలు, నే పోతాను. నాధుడి చెయ్యి వేళ్ళాడుతోంది. అది సరిగా పెట్టేసి వెడతాను. (అని, చెయ్యి సరిగా పెట్టి ఎ. వె. కి వెళ్ళిపోతుంది.)

ఉ—(చటుక్కున పక్కమీంచి లేచి) ఆగాగు! వాసవ దత్తా! ఆగు! (అంటూ తొందరగా కు. మ. కేసి నడిచి ద్వారబంధం తలకి కొట్టుకున్నట్టు ఆగి) స, అబ్బ! (అని, కళ్ళు తెరిచి) ఏమిటిదీ! నేను వాసవదత్తని నిజంగా చూశానా, కళ్లలో చూశానా? ఆశ్చర్యంగా ఉండే! ఏది స్వప్నావస్థో ఏది జాగ్రదవస్థో తెలియడం లేదే!

వ—(కు.మ. నించి వస్తూ) తెలియకేం! ప్రభువువారు జాగ్రదవస్థలోనే ఉన్నారు,

ఉ—మిత్రమా! శుభవార్త. వాసవదత్త సజీవ. ఇప్పుడిప్పుడే చూశాను. తన సౌందర్యాయుధంతో నా హృదయ దుర్గాన్ని ముట్టడించి, నయన ద్వారంగుండా ప్రవేశించి అప్పణ్ణించి ఇక్కడే ఉంది.

వ—అయ్యో! వాసవదత్త! ఇంకా ఎక్కడ వాసవ దత్త, రాజా! వాసవదత్త గతించి చాలాకాలం అయింది కాదా, గాజా!

ఉ—అరె! (అని, నాలిక కడుచుగుని మెలుకువ ఋజువు చేసుగుంటూ) అల్లా అనకు మిత్రమా! ఆమె ఇంత క్రతమే ఇక్కడికి వచ్చి నన్ను లేపింది, ఈ పక్కమీద నేను పడు కుని ఉండి నప్పుడు, తరవాత తుద్రుమంది. ఆమె మంటలో కాలిపోయిందని చెప్పి రుమణ్ణంతుడు నన్ను ఇంతకాలమూ దగా చేశాడు, నువ్వు దగాచేశావు. కాని, ఇప్పుడు సత్యం బయట పడ్డది. సర్పం దగ్గిర్చించి నేను నేర్చిన అక్షరతిలకం సద్భావతి నొసట నేను ఎప్పుడు చూశానో, అప్పుడే, “అవంతి కాంత సజీవ” అని నా హృదయం నాకు చెప్పింది.

వ—అయ్యో! మిత్రమా! అటువంటిది అసంభవం! ఒక వేళ మీకు అట్లా కలవచ్చిందేమో! ఇందాకా కాదూ, ఉజ్జయినీ, స్నానార్హమైన సరస్సులూ, అంటూ కథ చెప్పానూ! మీ మనస్సు తదేక ధ్యానంలో పడింది.

ఉ—అది నా కొచ్చిన కలే అయితే, అటువంటి కల లోనే నే నుండిపోతాను. కాక, అది నన్ను మించిన మాయ అయితే, ఆ మాయ శాశ్వతం కావాలని కోరు కుంటున్నాను. అటువంటి స్వప్నంలోంచి జాగ్రతలోకి గాని, అటువంటి మాయలోంచి యధార్థంలోకి గాని రాకూడదు.

వ—మీ రెరగడ గాని, మిత్రమా! ఈ ప్రాంతాన్ని ఒక గంధర్వజాణ ఆవహించి ఉందిట. ఒక వేళ అదిగాని మిమ్మల్ని రంగు చెయ్యాలని వచ్చిందేమో! మీరు భ్రమ పడ్డారో!

ఉ—అబ్బేబ్బే! నా మాట నమ్మా మిత్రమా! అదేదో నా బుర్రయొక్క వైత్యం కాదు. స్పష్టంగా తలకట్టుకి సంస్కారం లేకుండా, కోమల నేత్రాలకి కాటుక లేకుండా— అచ్చంగా, భర్తనించి ఎడబాటైన స్త్రీ ఎట్లా ఉండాలో అట్లా ఉంది. అదీకాక, ఈ చెయ్యి ముట్టుగుని చూడు. ఆవిడ పట్టుకుంది. ఇది యింకా రోమాంచితం అయ్యే ఉంది చూసోక్క.

వ—(నవ్వేసి) ఏముటో! అసందర్భంగా గుణకారాలు చేసి ఊహిస్తూ ఇంకా కూర్చోకండి, ప్రభూ! స్త్రీ సమావేశం దగ్గిరికి వెళ్ళాలి, మనం. దయ చెయ్యండి.

[కు. ఎ. నించి కంచుకి వస్తాడు]

కం—(కు. ఎ. నించి వస్తూ) జయము జయము ఉదయస రాజా!

వ—ఎవరదీ?

కం—నేను కంచుకిని. మా దర్శక రాజుగారి వద్దనించి ఒక విన్నపం.

ఉ—ఏమని!

కం—మీకు ప్రతికక్షుడైన ఆరుణిని అణచడానికి మీ మంత్రి రుమణ్యంతుడు ఒక గొప్ప సేనతో ఈ చేరువకే వచ్చి ఉన్నాడు. నా గజరథ తురంగసేనాబలా లన్నీ సజ్జితం అయినాయి. కాబట్టి, తమకు కుడా దాడికి సిద్ధంగా ఉండండి. మీ శత్రువు భేసింప బడ్డాడు. మీ పక్షం వాళ్ళల్లో విశ్వాసం ప్రబలింది. మీ సేనకి వెనకతట్టు రక్షణ చేస్తూ నా సేన ఉంటుంది శత్రునాశనానికి ఎంత చెయ్యాలో అంతా చేశాను. నా సేనలు గంగానది దాటే శాయి. అచిర కాలంలో మీరు తిరిగి వత్సరాజు లపుతారు- అని, సెలవు.

వ—ఇదీ సరియైన శుభవార్త. ఈ మాత్రం వార్త ఈమధ్య వినలేదు.

ఉ—మంచిది. కంచుకీ! దర్శక రాజుకి వందనాలు. గజ బృంహిణి తాలూ తురంగ హేమలూ సముద్ర తరంగ ఘోష లాగ చెలరేగగా, బాణవర్షాలు కురిపిస్తూ, చెడి బతిగిన ఆ ఆరుణిరాజుని చీల్చి చెండాడతాను. కంచుకీ, వెళ్ళు!

కం—చిత్తం. (అని, కు. మ. కి వెడతాడు)

ఉ—(కు. మ. కి పోతూ) వసుంతకా! పడ!

వ—చిత్తం.

(తెర)

రంగం-6

[కోశాంబిలో ఉదయనరాజు నగరు. రెండో తెర ఎడట. ఎ. ఎ. నించి
మల్లిక రాదోతూండగా, కు. ఎ. నించి బాదరాయణుడు చూస్తాడు.]

బా—(కు. ఎ. నించి వస్తూ) అమ్మా!

మ—(ఎ. ఎ. నించి వచ్చి ఉండి) ఎవరు?

బా—ఎనరి కీర్తి వత్సరాజ్య పునర్విజయంలో ఇనుమ
డించినదో ఆ ఉదయనరాజుకి ఈ సంగతి నివేదించండి,
అంగారవతీ మహాసేనులు పంపగా బాదరాయణుడు నే కంచుకి
వచ్చి ద్వారంవద్ద వేచి ఉన్నాడు—అని.

మ—ఇటువంటి వార్త తీసుకువెళ్ళడానికి ఇది తరుణం
కాదు.

బా—ఎందుచేత నమ్మా?

మ—ఎంచేతా! ఇక్కడ సుయమునాసాధంలో ఈవేళ
ఎవరో ఒక వీణవాయింపారు. మహారాజు విని, అది నా
ఘోషవతి ధ్వనిలా ఉన్నదే, అన్నారు. ఆమట్టున ఎవరో
వెళ్ళి, 'ఇదెక్కడి దయ్యా నీకూ?' అని వాయింపే వారిని
కనుక్కున్నారు. 'నర్మద ఒడ్డున రెల్లు దుబ్బుల్లోపడి ఉంటే
తెచ్చాను, ప్రభువువారికి దీని ప్రయోజనం ఏమన్నా ఉంటే
పట్టిగెళ్ళి యిది వారి కియ్యండి' అన్నాడాయన. అది తెచ్చి
రాజు కిచ్చారు. దాన్ని కౌగిలించుకుని, ఆయన మూర్ఛి
ల్లారు. స్పృహ వచ్చిం తరవాత కన్నీళ్ళతో మొహం అంతా

తడియగా, 'నవ్ కనిపించావ్ ఘోషవతీ, నువ్వు కని పించావ్, కాని, ఆమె కనిపించలేదుగదా నాకు' అని ప్రభువు వాపోయారు.

బా—నేను చూడవచ్చానని చెప్పి రావమ్మా, తల్లీ! నాపని కూడా అందుకు సంబంధించిందే!

మ—అయితే సరేనండి. వెళ్ళి చెప్తాను. ప్రభువువారు సాధం నించి తన మందిరానికి వస్తారు. (అని ఎ. ఎ. కి వెడుతుంది.) ఉండండి.

బా—(కు. ఎ కి వెడతాడు)

(రెంవో తేర లేవగా, రాజుగారి మందిరం, ఉదయసుడు ఎ, మ. నించి వీణెతో ప్రవేశిస్తాడు)

ఉ—(ఎ. మ. నించి నెమ్మదిగా వస్తూ) ఓహో! ఘోష వతీ! నునాకనిధీ! సౌందర్యమూర్తి అయిన ఒక రాణి వక్షం మీదా ఒళ్ళోనూ మెసిలిన దానివికదా, ఆవిణ్ణించి వేర్పడడానికి నీ కెల్లా మనస్కరించింది! పిట్టలు పాడుచేసే దుబ్బుల్లో నువ్వు పడి ఉండడం ఎల్లా సంభవించింది! నువ్వు సార్ధకంగా కొయ్యఘటానివి ఘోషవతీ, లేకపోతే నువ్వు ఆ దురదృష్టవంతురాల్ని మరిచి ఉండగలవా? ఆవిడ తను నిన్ను మోసినప్పటి స్పర్శ, నీ చిత్తానికి హత్తులేదా? ఆమె అలిసి నప్పుడు ఆమె వక్షం మీద నువ్వు ఉన్నప్పటి నీ ఆనందం ఏమైపోయింది? పాఠాల మధ్య ఆమె నూటలూ,

ఆమె నవ్వులూ, వెళ్ళిపోవలి సొచ్చినప్పుడు ఆమె బతిమాల
డాల్తూ—నమస్తమూ నీకు మరుపే?

వ—(కు. మ. నించి వస్తూ) చాలుగాని, ప్రభువుగారు,
ఈ దుఖ్ఖం ఇక తగ్గించుకోవాలిగాని, ఎక్కువ చేసుకో
కూడదు.

ఉ—అల్లా అనకు మిత్రమా! నా దుఖ్ఖాన్ని నేను వృద్ధి
చేసుకోడంలేదు. మొదట్టింఱి ఉన్న దుఖ్ఖమే అల్లా ఉండి
పోయింది. లోగడ లోపల నిద్రిస్తూండేది, ఈ వీణ కంట
పడగానే, మేలుకుంది. కాని, ఈ వీణాపే నా కళ్ళకి మళ్ళీ
కనిపించిందిగాని, ఈ వీణనీ దీని నాదాన్నీ ప్రేమించే ఆ
వాసవదత్త నాకు కనిపించలేదు. ఎవడేనా నేర్పరి అయిన
వాడి దగ్గరికి ఇది తీసిగెళ్ళి తంతులు బాగుచేయించి తక్షణం
తీసుగురమ్మను.

వ—చిత్తం, తెండి. (అని వీణతీసుగుని కు. మ. కి
వెడతాడు)

మ—(కు. ఎ. నించి వస్తూ) జయము జయము ప్రభువు
వారికి!

ఉ—వీమి, మల్లికా!

మ—అంగారవతీ మహాసేనులు పంపిన రాయబారంతో
వారి కంచుకి బాదరాముడుడనే ఆయన ద్వారంవద్ద వేచి
ఉన్నాడు.

ఉ—సరే. వారిని పిలుద్దుగానిలే, ముందు వెళ్ళి పద్మావతీ
రాణిని రమ్మను.

మ—చిత్తం. (అని ఎ. మ. కి వెడలుతుంది).

ఉ—(తనలో) అసలే నా మనస్సు అస్థిమితం అయింది, ఇప్పుడు మహాసేన రాయబారం అంటే మరీ కలవర పడుతోంది. మహాసేనుడు చాలా కఠినమైన మాటలు పంపించాడేమో అని నాకు భయం వేస్తోంది. వారిని ఎంత క్షోభ పెట్టానోకదా! వారితో చెప్పకండా వారి అమ్మాయిని లేవదీసుకు వచ్చాను, అప్పట్లో! ఇప్పుడు ఆమె దహనం అయిపోవడానికి కారణభూతుణ్ణుమాను. నా ప్రజ్ఞలు నశించాయి, ప్రియరాణీ! అదృష్టం నన్ను దూరంచేసింది. తెలివితక్కువ పట్లచేసి తండ్రికి దానికోసం తెప్పించే గొడుగు సామెతగా ఉంది, నా జీవితం.

ప—(ఎ. మ. నించి వస్తుంది).

ఉ—పద్మావతీ! రా, కూచో! నా సరసకి రా. అంగారవతీ మహాసేనుల సందేశం వినాలి.

ప—ప్రభూ! ఆస్థానానికి నేను అర్హురాలిని కాను. అయినా, నేను ఇది ఆక్రమించక పోవడం ఆ పూర్వరాణి యెడల తిరస్కారం అనేమాట రావచ్చుననే భయం చొప్పున, ఆక్రమిస్తాను. ఆక్రమించి, రాయబారం బాధతో వింటాను.

ఉ—యావత్తుబాధా పడడానికి నేనున్నాగా, పద్మావతీ! నేను పడిన మీదట బాధ అనేది ఏమన్నా మిగిలే అది నువ్వు పడుదువుగాని! ఆ రాజ దుపతులు వార్త మన

ఉభయులకీ పంపినప్పుడు ఉభయులమూ ఉండి అది వినడం ధర్మం, మర్యాద.

ప—ప్రభువువారి ఆజ్ఞ. కూచుంటాను.

(ఇద్దరూ పీఠాలు అలంకరిస్తారు)

ఉ—మల్లికా!

మ—(ఎ. మ. నించి వస్తుంది).

ఉ—మహాసేనుల రాయబారిని ప్రవేశ పెట్టు,

మ—చిత్తం, ప్రభూ! (అని, కు. ఎ. కి వెళ్ళి వస్తుంది).

(కు. ఎ. నించి బాదరాయణుడు వస్తాడు)

బా—(కు. ఎ. నించి వస్తూ) జయము జయము ఉదయన రాజా! అంగారవతీ మహాసేనుల పంపున వార్త తెచ్చిన కంచుకి బాదరాయణుడు నమస్కరిస్తున్నాడు.

ఉ—(లేచి) బాదరాయణా! గండి, కూర్చోండి.

బా—చిత్తం. (అని, తనలో) హా విధి! వీరి రాణిని ఉంచేసి వీరి రాజ్యాన్నే హరించక పోయావా! అని, కూచుంటాడు).

ఉ—మహాసేనరాజు కుశలమా? మహాసేనుడు రాజుల రాజు, అరాజుని రాజుగానూ రాజుని అరాజుగానూ చెయ్య గల సమర్థుడు. ఏమని వారి ఆజ్ఞ?

బా—ప్రభువువారు కూర్చోండి. ఇదే మహాసేనుల వారి మాటలు: “ఉదయనరాజా! శత్రువుకి చే జిక్కిన మీ రాజ్యం మళ్ళీ మీరు స్వాధీనపరుచుకో కలిగినందుకు

మిమ్మల్ని చాలా అభినందిస్తున్నాను. మీ సత్తా మీరు ఋజువు చేసుకో గలిగినందుకు సంతోషిస్తున్నాను. ఎందు చేతంటే, హృదయ దౌర్బల్యమూ బలహీనతా గలవాళ్ళకి విశేష సామర్థ్యంగాని చైతన్యంగాని ఉండనేరవు. పైగా, శ్రమా త్యాగమూ లేకుండా రాజవైభవం సిద్ధిస్తుండని కలలుగంటూ కూచుండ కూడదు. శక్తివంచన లేకుండా యత్నిస్తూన్న మీకు దైవం ఇంకా అనుకూలించాలని ప్రార్థిస్తున్నాను.

ఉ—(నమస్కరిస్తూ) యధార్థంగా, ఇదంతా మహాసేనులవారి ఆశీర్వాద ఫలం. ఓడిపోయి సిగ్గుపడి వారి యెవట నేను నిలిచిఉండగా, వారు నన్ను పుత్రుణ్ణిలాగ వాత్సల్యంతో కౌగిలించుకున్నారు. వారి కుమార్తెని నేను దొంగచాటుగా అప్పట్లో లేవదీసుకు వచ్చాను, ఇప్పుడు బహిరంగంగా అగ్నిపాలు చేసుకున్నాను. ఆమె దుర్మరణం యొక్క ఉదంతం విన్న తరవాత కుడా వారికి నా మీది వాత్సల్యం తరగ లేదు గనకనే, ఇంత గౌరవంతో వారు నాకు సందేశం పంపించారు. కృతజ్ఞుణ్ణి.

బా—మరి రాణిగారి మాటలు వినండి.

ఉ—అంగారవతి రాణి కుశలమా ? ఆమె రాణులరాణి, పదహారు రాణుల్లో పట్టమహిషి, ఉజ్జయినీ నగరానికి అధిష్ఠాన దేవి.

బా—రాణిగారు కుశలం, మీక్షేమమూ మీప్రజల
క్షేమమూ అడిగినట్టు చెప్పుమన్నాడు.

ఉ—అయ్యో! నాప్రజ! 'నాప్రజ' ఏమైందో తెలుసును
గదా!

బా—తెలుసు, ప్రభూ, తెలుసు, తమరు మళ్ళీ ఆ
దుఃఖంలో పడకండి. ధైర్యం తెచ్చుకుని నిలుపుకోండి. తల్లి
దండ్రులకీ మీకూ ఇంతదుఃఖం పెట్టి వాసవదత్తరాణిమాయం
అయినా, ఇందరి హృదయాల్లో ఉండడంనించి ఆమె అదృ
శ్యంగా జీవించేఉంది. ఆసన్నమైన కాలాన్ని ఎవరూ ఆపలేక
పోవడం రూఢి, తాడు తెగిపోగానే కలశం నూతులోపడడం
తప్పదు. ఒక సూత్రమే మనుషులకై నా చెట్లకై నా—పెర
గడం, కాలక్రమంలో నరక బడడం.

ఉ—అయ్యో! మహాసేనరాజు కూతుర్ని మరవగలనా?
నాశిష్యురాల్ని, నాప్రియరాణిని, ముందు జన్మల్లో నై నా
మరవగలనా? మరణం నన్నుమింగెయ్యవచ్చు, భూమి నీరు
కావచ్చు. కాని ఎన్ని శక్తులు ఏకమై నాకు ప్రతికూలంగా
పనిచేసినా, నా వాసవదత్త స్మరణని చెరిపివేయ్యలేవు.

బా—మహారాణిగారి సందేశం ఇది: "ఉదయనరాజా!
వాసవదత్త ఇక స్వప్నవృత్తాంతంగదా!".....

ఉ—అయ్యో! అగండి, బాదరాయణా! క్షమించి!
ఆ తల్లి ఎంత యధార్థం సెలవిచ్చారూ, ఎంత యధార్థం

సెలవిచ్చారూ! 'వాసవదత్త ఇక స్వప్న సృతాంతం—' ఆ
 మాత మాటలు సెలవియ్యండి, బాదరాయణ! మహా
 ప్రసాదంగా భావించాను. ^{AC. NO. 5423 - 894. 8/22}
 కామేశ్వరేశ్వరైత్యం, భయపడిపోతి - 8/1-19

బా—“నేనూ మహారాజగరూ మిమ్మల్ని మా పిల్ల
 లైన గోపాలక పాలకుల్ని చూసుగు నేటట్టుగానే చూసు
 గుంటున్నాం. వైగా, ఆసినించీ మీరే మా అల్లుడవాలని
 వలలు వేస్తూనేఉన్నాం. ఆ ఉద్దేశంతోనే మిమ్మల్ని బలి
 మినిపట్టి కోటలోకి తెచ్చించి మా అమ్మాయికి వీణ చెప్పడం
 మిష కల్పించాం, అగ్నిసాక్షిగా మీ వివాహం జరక్క
 ముందే మేం ఆమెను మీ చేతులోఉంచాం. మరీ తొందర
 పడి మీరామెను తీసుగు వెళ్ళిపోడంపల్ల, లాంఛన
 పూర్వకంగా జరగవలసిన వివాహకాండ జరగనేలేదు.
 అప్పుడు మేం మీ యిద్దరి చిత్రాలూ వెయించి, ఆచిత్రాల్ని
 సరసనిడంచి, పెళ్ళితంతు జరిపించాం. ఈ రాయబారిద్వారా
 ఆ చిత్రాల్ని పంపించాం. అవి చూసుగునేనా మీరు కొంత
 మనశ్శాంతి తెచ్చుకోండి.”(అని చిత్రపటాలు ఇస్తాడు.)

ఉ—ఇల్లాంటి సందేశం పంపిన ఆ మహారాణికి వంద
 నాలు, ఆమె చిత్రపటం వంద సింహాసనాలకంటే పైమాట.
 (అని వాసవదత్త చిత్రం కళ్ళకి అద్దుసుంటాడు.)

ప—వది ఆమె చిత్రపటం! (అని పుచ్చుగుని, దాన్ని
 పరికించి, కుతూహలంతో సూక్ష్మపరీక్ష చేసి) అరె! జలజ

పోలికగా ఉండే, ఇందులో వెళ్ళికూతురూ ! ప్రభూ ! ఈ చిత్రం కేసి నిదానించి చూసిచెప్పండి—ఇది అచ్చంగా వాసవదత్తరాణిగారి పోలికేనా ?

ఉ—దీన్ని ఆమెపోలిక అంటే చాలదు, పద్మావతీ ! ఇది కేవలం ఆవిడే అనికుడా అనవచ్చు. అయ్యో ! ఇటువంటి లక్షణాలు గల ముఖం అగ్నిపాలవడం ఎంతఘోరం !

ప—(రాజుపటం కేసీ రాజుకేసీ పరకాయించి చూస్తూ) ప్రభువువారి చిత్రం అచ్చంగా ప్రభువువారిలాగే ఉందికదా ! అటువంటిప్పుడు వాసవదత్తరాణి చిత్రంకుడా అచ్చంగా ఆవిడలాగే ఉందన్నమాట ! కాని, ఈ లక్షణాలే అచ్చంగా జలజకి ఉన్నాయి. జలజే వాసవదత్తరాణిమో ! ఎంత ఆనందం ! కాని, ఎంతచిక్కూ ?

ఉ—అదేమిటి పద్మావతీ ! చిత్రపటాన్ని అదే చూపు చూసి అల్లా చికాకు పడుతున్నావేం ?

ప—అచ్చంగా వాసవదత్త రాణిలాంటి ఆవిడ ఒకరై ఇక్కడ ఉంది, నాతో. ఒక తపస్వి ఆవిణ్ణి తీసుగొచ్చి నాకు అప్పగించాడు, రాజగృహశ్రమంలో. ఈవిడ ఆయన సోదరిట. ఈవిడకి వెళ్ళి అయిందిట. మళ్ళీ వచ్చి తను తీసుగుని వెళ్ళిందాకా, ఈవిణ్ణి నేను కనిపెడుతూ ఉండాలని కోరుకున్నాడు. ఈవిడ పేరు జలజ.

ఉ—అయితే, ఆ జలజని త్వరగా రప్పించు.

వ—నేనే వెళ్ళి తీసుకు వస్తాను. (అని ఎ. మ కి వెళ్ళుతుంది.)

(కు. ఎ. నించి 'మహాప్రభూ' అని కేక వినపడుతుంది.)

ఉ—మల్లికా! ఎవరో చూడు. ఈ మందిరం వరకూ వచ్చారు!

మ—(కు. ఎ. కి వెళ్ళుతుంది:)

ఉ—(ఇటూ అటూ ఆందోళనతో తిరుగుతూ) అంత అదృష్టం ఎల్లా కలిసొస్తుంది? మనిషిని పోలిన మనిషి ఉండవచ్చు. ఇంకా వాసవదత్త ఎక్కడుంటుంది? ఎవరో జలజ వాసవదత్తే అయిండడం అసంభవం. ఇదేదో భ్రాంతి, లేని పోని ఆశ.

మ—(కు. ఎ. నించి వస్తూ) ప్రభూ! ఎవరో తపస్వి! ఉజ్జయినిట, తన సోదరి ఉందిట, పద్మావతీ రాణితో మాట్లాడతారట.

ఉ—రమ్మను.

మ—(కు. ఎ. జరిగి రమ్మన్నట్టు సగౌరవంగా సంజ్ఞ చేస్తుంది.)

యా—(ను. ఎ. నించి తపసి కేషంలో నస్తూ, తనలో) నేను యానత్తూ ప్రభువు మేలుకోసమే చేసినా, స్వతంఢ్రించి నేనీ నాటకం జరిగించడం గురించి, ప్రభువు ఏమంటారో! (వైకి) జయము జయము మహాప్రభూ!

ఉ—(తనలో) ఈ గొంతిగ విన్న గొంతిగలానే ఉండే! కాసి. ఎవరో! (వైకి) రండి, మహాత్మా! దయచెయ్యండి. తమ సోదరి కోసనూ వచ్చారు?

యా—చిత్తం, ప్రభూ!

[ఎ. మ. నించి పద్మావతీ, జలజా వస్తారు]

ప—(ఎ. మ. నించి వస్తూ) ఇదుగోనండి జలజ!

ఉ—ఆ బాదరాయణుడు సాక్షిగా, ఈవిణ్ణి ఆ తపస్వికి అప్పగించు, పద్మావతీ!

ప—ఓ తపస్వీ! ఇదుగో మీ సోదరి, జలజ.

బా—(నవ్వు ముఖంతో) ఈవిడ జలజేమిటీ, వాసవ దత్తే!

ఉ—(అతి కంగారుతో) ఈవిడా! మహానేనరాజు కూతురా? అయితే, ముందు, లోపలికి తీసిగెళ్ళండి.

యా—మహాప్రభూ! తమరు భరతవంశజులు, నిష్కలంకులు, పండితులు, గుణవంతులు. ముందు ఆమెని అప్ప

గించేస్తామని, ఇప్పుడు మాట తిరిగిపోకండి. బలిమిని ఆవిణ్ణి తీసుకోకండి, అది రాజత్వం కాదు.

ఉ—సరే సరే. ఆ సంగతి నిదానంగా పరిష్కరించు దాం లెండి. అసలు ఈమె ఎవరూ అని? ఎట్లా అవుతుంది వాసవదత్తా?

వా—(ముసుగు తొలగించేసి) ఇట్లా! జయము జయము మహారాజా! ఎన్ని జన్మలకీ మీ ధర్మపత్నిని. కాని, ఈ జీవిత శేషానికి ఈ వేషంలో ఉండనీండి.

ఉ—ఓరి దేవుడా! ఈమె వాసవదత్తే! మహానేన కుమారి!

బా—మహాప్రభూ! ఈ తపస్వి యాగంధరాయణులే!

యా—(వేషం తీసేసి నమస్కరిస్తాడు)

ఉ—ఔర! ఈయన నా మంత్రి యాగంధరాయణుడేనా! నేను మళ్ళీ కలలో పడ్డానా, యధార్థ ప్రపంచంలో ఉన్నానా? (మళ్ళీ వాసవదత్తని పరీక్షగా చూసి) సందేహం లేదు. (అని, ఆమెని నుట్టుగుని) ఈమె నా ప్రియ భార్య, వాసవదత్తే! పోయిందనుకుని, నేను కుడా మరణించి ఈమెని కలుసుకోవా లనుకున్నాను. నేను ఈ శరీరం చాలించ కుండానే, ఈ జీవితంలోనే ఈవిణ్ణి సశరీరంగా నాకు భగవం తుడు మళ్ళీ ఇచ్చాడు—పద్మావతిద్వారా!

ప—కాదు, మహాప్రభూ! నేను వచ్చాను మీకు — ఆమె ద్వారా!

యా—(ఉదయసరాజు పాదాలపద్మ మోకరించి) మహా ప్రభూ! రాణిని మాటు పరిచి నేను మహాపరాధం చేశాను, నన్ను క్షమించండి.

ఉ—(ఆయన్ని లేవనెత్తి) మిమ్మల్ని నేనా క్షమించడం, నన్ను మీరా? పిచ్చినటించీ నేర్చుతో పన్నాగాలు పన్నీ నేనూ రాజ్యమూ నాశనం కాబోతుంటే అడ్డి నన్ను ఉద్ధరించిన మహోదాకులు మీరు! (అని, తన మెళ్ళోని హారం తీసి మంత్రి మెడలో వేస్తాడు.)

యా—(వాసవదత్తకి మొక్కి) మహారాణి! నేను మిమ్మల్ని పెట్టిన బాధలకీ, మీకు కలిగించిన మనః క్షోభకీ నన్ను క్షమించండి.

వా—ఎంతనూట అమాత్యా! మీ రెంతెంత బాధలు పడ్డారో నాకు తెలియదా? మీవంటి ఆంతరంగికులూ రాజ్య క్షేమాభిలాషులూ మంత్రులుగా ఉండడం మా అదృష్టం. మేం ఏంజేసీ మీ ఋణం తీర్చుకోలేం.

యా—నా విధి నిర్వహించాను, ఆ విధి అనుకూ లించాడు, అంతే, తల్లీ!

ప—(వాసవదత్త పాదాలకి మొక్కి) మహారాణి! సాధారణమైన ఒక ఇల్లాలుగా మిమ్మల్ని గణించి, నేను, గ్రహింపులేక, మీ యెడల చాలా అనుచితంగా వర్తించాను, తలవంచి మీ క్షమాపణ వేడుకుంటున్నాను మీ త్యాగ బుద్ధికి దాసోహం.

వా—(పద్మావతిని లేవనెత్తుచు) లేవవమ్మా! కోమ
లాంగీ! నువ్విట్లా నాకు సాష్టాంగ సమస్కారం చెయ్యడం
ఒకటి తప్ప నీ వల్ల మఱో తప్పు ఏమీ లేదు.

ఉ—అమాత్యా! వాసవదత్త రాణిని మాటుపరచ
డంలో మీ అభిప్రాయం ఏమిటి?

యా—తమకు తెలియని దేముని, ప్రభూ! మీకూ
దర్శక రాజుకీ బాంధవ్యం చేకూరడానికి వీలుకలిగే
నిమిత్తమే!

ఉ—ఓహో! సరి, వాసవదత్తని తీసిగెళ్ళి పద్మావతి
రక్షణలో ఉంచారేం?

యా—జ్యోతిష్కులైన పుష్పకాదులు, పద్మావతిదేవి
తమకు రాణి కాగలరని జ్యోశ్యం చెప్పడంవల్ల.

ఉ—దుమన్యంతుడికి కూడా ఈ ఎత్తు తెలుసునా?

యా—తెలుసును, మహాప్రభూ!

ఉ—అబ్బా! ఆయన నా సమక్షంలోనే ఉండవలసాచ్చి
ఎంత నటిస్తూ ఎంత బాధపడ్డారూ నాకోసమూ? వారిని
పిలుద్దాం. మరి, ఆ భోజన ప్రియుడికి?

యా—వసంతకుడికీ తెలుసును, ప్రభూ!

ఉ—తెలుసునా? వసంతకుణ్ణి రాసీండి చెబుతాను.

వ—(కు. మ. నించి వస్తూ) ఎచ్చాను, మహాప్రభూ!

తను శిక్షకి బద్ధుణ్ణి.

ప—శిక్షమ రేమీ లేదండి, వసంత కా ! మరో మిఠాయి
పళ్ళెం నేను కుడా పంపిస్తూంటాను.

వ—పంపితే చూత్రం భయపడతా ననుకున్నారా !
పంపండి, మళ్ళీ మాట్లాడకుండా నోరు మూసుకుని మీ శిక్ష
పూర్తిగా అనుభవిస్తాను,

యా—మహాప్రభూ ! ఈ బాదరాయణుడు ఉజ్జయిని
వెళ్ళిపోవడానికి అనుజ్ఞ ఇయ్యండి. వాసనడత్త రాణి
క్షేమంగా ఉన్నట్టు తల్లి దండ్రులికి తెలియడం మహానందం
కదా !

ఉ—అట్లా కాదు, అక్కడికి మసం అంతా కలిసే
వెడదాం—పద్మావతీ రాణితో సహా ! ఇంతవరకు ధన్యులం !

(తెర)

